ИтIыр зэрымытхьэщIмэ, зэрыщIэркъым

2-нэ нап.

Дыкъэзыухъуреихь дунейм хуэтщI гулъытэр

2-нэ нап.

Лъэпкъ щIэжым и джэ макъ

3-нэ нап.

ГъэпщIакIуэхэм щахъумэ

4-нэ нап.

ФИФI ФЫМЫГЪЭПУД, ФИ IЕЙ ФЫМЫГЪЭПЩКIУ

АДЫГЭ ПСАЛЪЭ

1924 ГЪЭ ЛЪАНДЭРЭ КЪЫДОКI

АДЫГСКОЕ СЛОВО

КъБР-м И ПАРЛАМЕНТЫМРЭ ПРАВИТЕЛЬСТВЭМРЭ Я ГАЗЕТ
ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА КБР

№66 (24.348) ● 2022 гъэм мэкъуауэгъуэм (июным) и 7, гъубж ● Тхьэмахуэм щэ къыдокI ● И уасэр зы тумэнщ

НэхъыбэкIэ дащыгугъами, зэкIэ яхуэзэфIэкIыр аращ

4-нэ нап.

ГуфIэгъуэри гуауэри зэдыдогуэш

КIуэкIуэ Казбек мэкъуауэгъуэм и 4-м хэтащ Ингуш Республикэр къызэрызэрагъэпэщрэ илъэс 30 зэрырикъум теухуауэ Магас къалэм щекIуэкIа гуфIэгъуэ дауэдапщэхэм.

УРЫСЕЙ Федерацэм и Президентым и полномочнэ лIыкIуэу Кавказ Ищхъэрэ федеральнэ округым щыIэ Чайкэ Юрий гуфIэгъуэ программэм къыщызэIуахым къеджащ Урысей Федерацэм и Президент Путин Владимир и хъуэхъу телеграммэм. «Ныбжьэгъу лъапIэхэ! ПIалъэ гуэзэджэмкIэ - Ингуш Республикэр илъэс 30 зэрырикъумкIэ - псоми сынывохъуэхъу. Республикэр къызэрызэрагъэпэщар ингуш лъэпкъым и гъащIэм и дежкIэ, урысей къэралыгъуэр гъэбыдэным и лъэныкъуэкIэ тхыдэ мыхьэнэ зиIэ Iуэхуу хуэщ. Лыгъэрэ лэжьыгъэкIэ Хэкум и щIыхьыр зыгъэбэгъуа, лъэпкъ куэд щыпсэу ди къэралым и щэнхабзэ, гурыщIэ къулеигъэхэр зыхъума фи лъэпкъэгъухэм я щIэблэ куэдым фазэрырегушхуэр гуапэщ. Абы къыдэкIуэу, нэхъыщхьэр аращи, фэ фхузэфIэкIыр ивохьэлIэ зи чэзу къалэну фи щIыналъэм къыпэщытхэр щIыхь пылъу зэрывгъэзэщIэным. Къыхэзгъэщыну сыхуейщ блэкIа зэманым республикэм иджырей предприятэхэр, агропромышленнэ комплексым и IуэхущIапIэхэр зэрыщаухуар, транспортым, ухуэныгъэм, туризмэм я IэнатIэхэм зэрызэщIыжьыр. Иджы мыхьэнэшхуэ иIэщ, апхуэдэ ехъулIэныгъэхэм къыщымыувыIэу, нэхъри нэхъ ерыщу лэжьэным, Ингушым и экономикэм инвестицэ инхэр къыхуэщIэгъэуIуэным гулъытэ нэхъыщхьэр хуэунэтIыным, социальнэ, инфраструктурэ проектышхуэхэр гъэзэщIэным, иджырей лэжьапIэ IэнатIэщIэхэр зэтегъэувэным, цIыхухэм я псэукIэр егъэфIэкIуэным. Ингуш Республикэм, зэрыщыту къэралым и ефIэкIуэныгъэм теухуауэ фыубзыхуа мурадхэр къывэхъулIэну си гуапэщ», - къыщыгъэлъэгъуащ телеграммэм. Апхуэдэу, Урысей Федерацэм и Президентым пщэрылъ къызэрыщищIам тету, полномочнэ лIыкIуэм «Адэ-анэм я щIыхь» орденыр Марзиевхэ Ахьмэдрэ ПатIимэтрэ яритащ.

Зэгущэм щIыналъэм щыпсэухэмрэ абы и унафэщIхэмрэ яхуэгъэза хъуэхъу псалъэхэр щыжиIащ Кавказ Ищхъэрэ федеральнэ округым хыхьэ щIыналъэхэм я IэтащхьэхэмкIи. КъэбэрдейI-Балъкъэр Республикэм и Iэтащхьэ КIуэкIуэ Казбек гуфIэгъуэ зэгущэм къыщыпсалъэм жиIащ: «Ингуш Республикэм щыпсэухэм пIалъэ гуэзэджэмкIэ си гуапэу сохъуэхъу. Си насыпыр къекIэрэхъуэкIри, сэ си нэгу щIэкIащ республикэм и зыужьыныгъэр зэрекIуэкIар. 90 гъэхэр къэралым и дежкIэ тыншэтэкъым. КъэралыгъуэщIэр къыщызэгъэпэщым, ерыщыр, ныбжьэгъугъэм хуэпэж лъэпкъ дахэр щымыIэтэмэ. КъэбэрдейI-Балъкъэрымрэ Ингушымрэ зэпызыщIэр абыхэм я лъэпкъ хабзэхэр, щэнхабзэр зэрызэтехуэм и закъуэкъым, атIэ ахэр лIэщIыгъуэ куэд лъандэрэ зэныбжьэгъуу къызэрекIуэкIырщ. Фэ ди гуфIэгъуэри ди гуауэри къыддэгъэгуэщ Ингушыр зэпызыгъэ сыхьэтым. Кавказ Ищхъэрэм дэнэ лъэныкъуэкIи къыщебгъэкIуэрт. Ингуш Республикэм лъэхъэнэ гугъу къызэпичащ. Езым и статусыр иубзыхужри, ар япэкIэ зэшыщ... Нобэ Ингушым социальноэкономикэ зыужьыныгъэм и лъэныкъуэкIэ зэфIэкI къегъэлъагъуэ. Дэ ди нэгу щIокI абы и къалащхьэ Магас и дахагъэр. Сэ шэч къытесхъэркъым зэман щхьэхуэм республикэм и унафэщIу щыта псоми ар зэрафIыщIэм. Иджы Мыхьмуд-Алий Махьшарип и къуэм абыхэм я лэжьыгъэм екIуу пещэ, зыужьыныгъэм и гъуэгум тету республикэр тегушхуауэ япэкIэ ешэ. Апхуэдэ зыужьыныгъэ щыIэнутэкъым, фIыгъуэ нэхъыщхьэ дыдэр - ингуш лъэпкъыр - лэжьыгъэкIэ ерыщыр, ныбжьэгъугъэм хуэпэж лъэпкъ дахэр щымыIэтэмэ.

КъэбэрдейI-Балъкъэрымрэ Ингушымрэ зэпызыщIэр абыхэм я лъэпкъ хабзэхэр, щэнхабзэр зэрызэтехуэм и закъуэкъым, атIэ ахэр лIэщIыгъуэ куэд лъандэрэ зэныбжьэгъуу къызэрекIуэкIырщ. Фэ ди гуфIэгъуэри ди гуауэри къыддэгъэгуэщ Ингушыр зэпыщIэлъкIыфIщ. Апхуэдэ хабзэхэм адэкIи пытыщэу, дэ лъэпкъ куэд щыпсэу ди къэралым, ди Хэкум и фIыгъуэр дгъэбэгъуэну ди къалэнщ. ИкIи дэ ар зэрытхузэфIэкIыным шэч лъэпкъ къытесхьэркъым. Ингуш Республикэм сохъуэхъу ефIэкIуэну, фIыгъуэ гъуэгум теуващ. Нобэ Ингушым социальноэкономикэ зыужьыныгъэм и лъэныкъуэкIэ... мамырыгъэрэ иIэну».

КъБР-м и Iэтащхьэ КIуэкIуэ Казбек республикэм и цIыхухэм Пушкиным и махуэмкIэ зэрехъуэхъур

«Ди къэралым щагъэлъапIэ мыхьэнэшхуэ зиIэ махуэщI. Илъэс къэс мэкъуауэгъуэм и 6-м Урысей Федерацэм щаIэт Пушкин Александр къыщалъхуа махуэмрэ Урысыбзэм и махуэмрэ. Абы ирихьэлIэу УФ-ми хамэ къэрал куэдми щыпсэухэм ягу къагъэкIыж усакIуэ щэджащэр, абы и къалэмыпэм къыпыкIа усэ уахътыншэхэм къоджэ. Апхуэдэ щIыкIэкIэ абыхэм пщIэ хуащI усакIуэшхуэм и фэеплъым, урысыбзэм и лъабжьэр зыгъэтIылъам, - щыжеIэ щIыналъэм и Iэтащхьэм телеграм-каналым щиIэ напэкIуэцIым. - Урысыбзэмрэ Пушкин Александр Кавказым теухуа и усэ гъуэзэджэхэр зэритхар, а бзэращ ди щIыналъэм и дахагъэр къызэригъэлъэгъуар. УсакIуэм бгъэдэлъа литературэ щIэин лъапIэм нобэ зэкъуегъэувэ цIыхубэр, хэкупсэ гурыщIэхэр я гум къыщигъэушу.

Урысыбзэм и махуэр ди къэралым щыгъэлъэпIэным ехьэлIа Унафэм УФ-м и Президентым Iэ щIидзауэ щытащ 2011 гъэм. Ар махуэгъэпсым къыщIыхагъэбелджылыкIам и мурад нэхъыщхьэщ Урысей Федерацэм щыпсэу лъэпкъхэм я зэхуэдэ хъугъуэфIыгъуэу, ахэр зэрызэгурыIуэ бзэуэ, дунейпсо зыужьыныгъэм и щэнхабзэ, псэкупсэ щIэинхэм ящыщу щыт урысыбзэр хъумэныр, зегъэузэщIыныр.

Урысей Федерацэм и цIыху псори зэкъуэзыгъэувэ къэрущ урысыбзэр. Ди лъэпкъ щэнхабзэм и Iыхьэ ину щыт а бзэмкIэ къагъэщIащ дунейпсо литературэм и фIыпIэу къалъытэ тхыгъэ куэд. Абыхэм ящыщу зыри иптхыкIыжыфынукъым, зыщыбгъэгъупщэжыфынукъым.

Сигуми си псэми къабгъэдэкIыу сынывохъуэхъу махуэщI дахэмкIэ - Урысыбзэм и махуэшхуэмкIэ».

ЛъэIукIэ зыкъыхуагъэзэ

КъБР-м и Iэтащхьэр езыхэм я лъэIукIэ зезыгъэтха цIыхухэм яхуэзащ.

ХАБЗЭ зэрыхуэм тету, КъБР-м и Iэтащхьэ КIуэкIуэ Казбек тхьэмахуэ къуэцI къэс зэ яхуозэ езыхэм я лъэIукIэ зезыгъэтха цIыхухэм. Иужьрей зэгущIэм къекIуэлIащ зи узыншагъэр зэкIэлъымыкIуэ сабийхэр, уз гъэтIылъа хьэлъэхэр зиIэ сабийхэр зэрыс унагъуэхэм щыщхэр. Абыхэм я лъэIухэр зытеухуар щытар технологие лъагэхэм къызэрагъэсэбэп федеральнэ медицинэ центрхэм я дэIэпыкъуныгъэ къахуэзэгъэпэщыныр, апхуэдэу узыншагъэр зэтегъэувэжыным хуэунэтIауэ къагъэсэбэп медицинэ IэмэпсымэхэИ жьы хуэахэр е къутахэр яхузэхъуэкIыныр.

Абыхэм къадэкIуэу КIуэкIуэ Казбек хэплъащ жылагъуэхэр псыкIэ къызэгъэпэщыным, Налшык къалэм Толстойм и цIэр зезыхьэ и урамым тет унэхэм ящыщ зым и пщIантIэр зэгъэпэщыным теухуа лъэIухэм.

Зыкъыхуэзыгъэзахэм я лъэIухэр дэгъэкIыным хуэунэтIауэ республикэм и Iэтащхьэм зыхуэфащэ унафэхэр ищIахэщ.

Зыкъыхуэзыгъэзахэм я лъэIухэр дэгъэкIыным хуэунэтIауэ республикэм и Iэтащхьэм зыхуэфащэ ведомствэхэм я унафэщIхэм къалэн пыухыкIахэр яхуигъэувац.

УсакIуэшхуэм и щIыхькIэ

Мэкъуауэгъуэм и 6-м, урыс усакIуэшхуэ, иджырей урыс литературэбзэм и лъабжьэр зыгъэтIылъа Пушкин Александр къыщалъхуа махуэм, ди къэралым Урысыбзэм и махуэр щагъэлъапIэ.

ПУШКИНЫМ и фэеплъу Налшык дэтым дыгъуасэ удз гъэгъахэр тралъхьащ, и усэхэм бзэ зыбжанэкIэ къеджащ абы и IэдакъэщIэкIхэр фIыуэ зылъагъухэр, литературэ студием екIуалIэхэр, школакIуэхэр.

Пушкин Александр и зэфIэкIым, и тхыгъэ уахътыншэхэм, абы XXI лIэщIыгъуэм щигъэзащIэ къалэным теухуауэ зэIущIэм къыщыпсэлъащ усакIуэ Беппаев МутIалип, «Общество книголюбов» зэгухьэныгъэм и унафэщI Шинкарёва Натальe сымэ, нэгъуэщIхэри.

Кавказымрэ абы ис лъэпкъхэмрэ я хьыбар хуэщIа литературэм япэу щызыгъэIуа усакIуэхэм, тхакIуэхэм ящыщщ Пушкиныр. Ар 1820, 1829 гъэхэм Кавказым къэкIуауэ щытащ. Япэ къэкIуэгъуэм абы илъэгъуар Кавказым и Псы хущхъуэхэм я закъуэщ. ЕтIуанэу къыщытригъазэм, гупсэху къызэхикIухьащ ди щIыналъэр. ИкIи илъэгъуар игу зэрырихьар и Iэдакъэ-щIэкIхэм Iупщу къахощыж. Абы апхуэдизкIэ ди щIыпIэхэр дахэу къигъэлъэгъуати, иужькIэ Кавказым я нэ къыхуикIыу куэд къэкIуат.

УсакIуэм и цIэкIэ ягъэува Урысыбзэм и махуэр гъэлъэпIэным теухуа унафэр 2010 гъэм, АнэдэлъхубзэмИ и дунейпсо махуэм ирихьэлIэу, ООН-м и Секретариатым Жылагъуэ хъыбарегъащIэмкIэ и департаментым къыщащтауэ щытащ. Ар бзэ куэдым зегъэужьыным, щэнхабзэ бейр хъумэным ипкъ иткIэ къызэрагъэпэща программэм хэту къащтат. А программэм и къалэн нэхъыщхьэхэм ящыщщ ООН-м зэрыщыпсалъэ бзэуэ къалъытаихыр (инджылызыбзэр, хьэрыпыбзэр, испаныбзэр, китаибзэр, урысыбзэр, франджыбзэр) зэхуэгъэдэныр, бзэ, щэнхабзэ зэмылIэужьыгъуэхэм гулъытэ хуегъэщIыныр.

Урысыбзэр бзэ нэхъ ин дыдэхэм ящыщу къалъытэ. Абы ирипсалъэхэм я бжыгъэкIэ еханэ увыпIэр иIыгъщ. Интернетым къызэрыщагъэсэбэпымкIэ етIуанэ увыпIэм щытщ. Ар нэхъ зэдэкIыгъуафIэ бзэхэм хохьэ.

Урысыбзэм ирипсалъэхэм я бжыгъэр ди къэралым мелуани 146-м щыноблагъэ, хамэ къэралхэм мелуани 127-рэ щохъу.

ЩОМАХУЭ Залинэ.

Сурэтхэр Къэрей Элинэ трихащ.

ФIым я фIыжхэр ягъэлъапIэ

Бахъсэн щIыналъэм курыт щIэныгъэ щрагъэгъуэт IуэхущIапIэхэм щеджэ, еджэныгъэмрэ спортымкIэ ехъулIэныгъэфIхэр къызыгъэлъэгъуа ныбжьыщIыпщI щIыпIэ унафэр зехьэнымкIэ IуэхущIапIэм и унафэщI Балъкъыз Артур деж иджыблагъэ кърагъэблэгъащ.

УЭРШЭР гъэпсыкIэ иIэу къызэрагъэпэща зэIущIэр нэгузыужьу икIи къызэрыгуэкIыу екIуэкIащ. ЩIыналъэм и унафэщIыр сабийхэм зэрахуэгуапэр къыхэщу, я еджэкIэр зыхуэдэм, къайхъулIэхэмрэ къатехьэлъэхэмрэ щIэупщIэрт, цIыкIухэр зыщIэхъуэпсхэр, мураду яIэхэр зригъащIэрт.

ЗэIущIэм и убланIэм деж сабийхэм псалъэ гуапэкIэ захуагъэзащ унафэщIым жылагъуэ Iуэхухэмкiэ и къуэдзэ Оганезовэ ФатIимэтрэ егъэджэныгъэмкIэ къулыкъущIапIэм и унафэщI Абрэдж Тамарэрэ икIи дэтхэнэри я щIэрэ унагъуэцIэкIэ къекIуэлIахэм кърагъэцIыхуащ, щхьэж и ехъулIэныгъэхэми тепсэлъыхьащ. Апхуэдэу и цIэ къраIуащ Шыгъушэ ФатIимэ, Согуэ Данэ, АфэщIагъуэ Ариаинэ, Хурзокъуэ Екъуб, Бэч Нурмухьэмэд, ЗэкIурей Алим, Уэркъуасэ Ариаинэ, Мамбэт Лизэ, Iэпщэ Даринэ, Батыр Ислъам сымэ.

Зи цIэ къраIуа ныбжьыщIэхэм псоми щIыналъэм, хэгъэгум, къэралым щекIуэкIа зэхьэзэхуэхэм япэ увыпIэхэр къыщахьащ, зыщеджэ еджапIэм и пщIэр лъагэу яIэту зэпеуэ зэмылIэужьыгъуэхэм хэтащ, я зэфIэкIыр щIагъэльэгъуащ. ЩIыналъэм и унафэщIым ахэр фIэщIыгъуэ тхылъхэмкIэ щигъэгушхуащ, я жэнахуагъэр Iэнэ хъурейхэм наIуэ къыщащIащ. Зы ехъулIэныгъэм къыщымыувыIэу, цIыкIухэм еджэныгъэмкIэ утыкушхуэхэм я пщIэр къраIэтыну фIыуэ ягъэгушхуащ.

Зи зэфIэкIыр лъагэ щIалэгъуалэм унафэщIыр ящыгуфIыкIащ икIи нэхъри хагъэхъуэну, къызэщIэмыкIуэжыну, къахуэзэ ныбжьыщIэ гуэрхэм фызэдзыкIыну ягъэгуфIэу еджэну дэтхэнэми ехъуэхъуащ. «Фэ къэрал гъуэгунэхуныгъэхэм фыхыхьащ, къыфIэпщIыфым Iуэху тыншкъым, дауи. АпхуэдизкIэ щыт пэтми, фи ерыщагъым, еджэным фи гур епхауэ зэрыщытым Iэджэ гъуэгу къыфхуегъэлъагъуэ. Бахъсэн щIыналъэр фэркIэ мэгушхуэ, ар фи фIэщ фщIы! ЯхуэщIагъэ щызэвгъэгъуэткIи, зыщывмыгъэгъупщэ, фи гум жиIэрыр фызэдэIуэну. Фи хъуэпсапIэхэм я кIэр фыубыд, зыхэщIэвмыгъэкI икIи фи фIэщ фщIы сытри къызэрывэхъулIэнур. Дэ сыт щыгъуи фи щыбагъ дыкъыдэтынущ!» - жиIащ Балъкъыз Артур.

ЕджакIуэхэми яфIэгъэщIэгъуэнт щIыналъэ псо зи IэмыщIэ иралъхьа къулыкъущIэр дзэхуэхьыр зэрагъэщIэну, и гъащIэм щыщ Iуэхугъуэ гуэрхэм зыщагъэгъуэзэну. Апхуэдэу цIыкIухэм къыщIащ БалъкъызымМ еджапIэр дыщэ медалкIэ къызэриухар, лэжьыгъэм къыдэхуэу хущIыхьэгъуэ щигъуэтым дежи тхылъ еджэным пищI зэрыщымыIэр.

Абы къищынэмыщIауэ, сабийхэм щIэупщIащ щIыналъэ унафэщIым щысабийм хъуэпсапIэу иIахэм, зыдэплъейуэ щытахэм, щIыналъэ унафэр зэрыщызэрихьэ щыкIэм, бахъсэней жылагъуэхэр адрейхэм къазэрыщыхьэщыкIым. «Бахъсэн щIыналъэр адрейхэм къащхьэщокI и цIыхухэр лэжьакIуэщ, хьэрычэтыщIэщ, жэрдэмщIакIуэщ. ХэщIэр зыхуагъадэ щыIэкъым, къихьакъэ я унэ - зытрахуэжынущ. Адыгагъэр яхъумэ, мы гъащIэм къызэрезэгь хуэдизкIэ адэжьхэм къащIэна хабзэхэр яхъумэ. Ди щIыналъэр щIыпIэ гъэщIэгъуэн дыдэм хуозэ, КъэбэрдейI-Балъкъэрым и тхыдэм тесщ, къыпIэ хьунущ. КъищынэмыщIауэ, ди щIыналъэр къэралпсо мыхьэнэ зиIэ гъуэгуитI пхокI», - жриIащ цIыкIухэм Балъкъыз Артур.

Еджэныгъэм щагъэлъэгъуа ехъулIэныгъэхэм папщIэ Балъкъыз Артур ныбжьыщIэхэм фIыщIэ яхуищIащ икIи дэтхэнэми мин тхурытху къызэщIэзыубыдэ тхылъи яритащ.

ШУРДЫМ Динэ.

«Адыгэ псалъэм» Iэ тевдзэ!

2022 гъэм и етIуанэ илъэс ныкъуэм щIэджыкIакIуэхэм яIэрыхьэну газетхэмрэ журналхэмрэ Iэ щыщIадз лъэхъэнэр йокIуэкI.

«Адыгэ псалъэ» газетыр зыIэрыхьэну хуейхэм хьыбар фыдогъащIэ - ар къевгъэхьын папщIэ Iэ щыщIэвдзэ хъунущ Урысей поштым и дэтхэнэ IуэхущIапIэми.

Мази 6-м «Адыгэ псалъэ» газетым и уасэр:

унэм ныфхуахьыну фыхуеймэ - сом 724-рэ кIэпIейкI 80-рэ;

фэ езым поштым къыщыфщтэжынумэ - сом 660-рэ.

Ди индексыр П 5894

Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Правительствэм 2021 гъэм фокIадэм и 13-м къыдигъэкIа Унафэ №185-ПП-м зэхъуэкIыныгъэ хэлъхьэным и IуэхукIэ

Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Правительствэм и Унафэ

2022 гъэм накъыгъэм и 31-м ***Налшык къалэ №129-ПП***

Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Правительствэм **унафэ ещI**:

«Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и социально-демографие гуп нэхъыщхьэхэм ятещIыхьауэ 2022 гъэм псэун папщIэ цIыхур нэхъ мащIэ дыдэу зыхуей ахъшэ бжыгъэр гъэувыным и IуэхукIэ» Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Правительствэм 2021 гъэм фокIадэм и 13-м къыдигъэкIа Унафэ №185-ПП-м зэхъуэкIыныгъэ хэлъхьэн икIи абы и етIуанэ абзацым хэт «сом 13540-рэ, лэжьэгъуэ ныбжьым итхэм папщIэ - сом 14759-рэ, пенсионерхэм папщIэ - сом 11644-рэ, сабийхэм папщIэ - сом 14368-рэ» псалъэхэр зэхъуэкIын «сом 14894-рэ, лэжьэгъуэ ныбжьым итхэм папщIэ - сом 16235-рэ, пенсионерхэм папщIэ - сом 12808-рэ, сабийхэм папщIэ - сом 15805-рэ» жиIэу.

Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Правительствэм и УнафэщI **МУСУКОВ Алий.**

Лэжьыгъэм хуэIэижьу

Сэбаншы Розэ Тэрч районым хыхьэ Мэртэзей къуажэм къыщалъхуащ. Зауэм зеиншэ ищIа сабийхэм ар ящыщти, абыхэм папщIэ Налшык дэта республикэ школ-интернатым щеджащ, лэжьыгъэм пэрыуващ илъэс 18-м иту. Республикэм къэрал кIуэцI IуэхухэмкIэ и министерствэм и аппаратым хэту иригъажьэри, Зеикъуэ Iэпхъуа нэужь, комсомолхэм я райкомым щылэжьащ, япэ щIыкIэ учетымкIэ къудамэм и унафэщIу, иужькIэ - етIуанэ секретару.

1953 гъэм Сэбаншыр ягъэкIуащ комсомолым и Налшык къалэ комитетым и етIуанэ секретару. 1954 гъэм партым и обкомым ар еджакIуэ егъакIуэ Краснодар щыIэ парт школым, къеухри, комсомол лэжьыгъэм пэроувэж. КъБАССР-м и комсомолым и обкомым и етIуанэ, иужькIэ япэ секретару хахауэ щытащ. Зэрылажьэм хуэдэурэ, абы къиухащ КъБКъУ-м тхыдэмкIэ и къудамэр. 1963 гъэм Сэбаншы Розэ хахащ Къэбэрдей-Балъкъэрым и Профсоюзхэм я советым и унафэщIу. А IэнатIэм ар пэрытащ илъэс 23-кIэ. А зэманым республикэм зыужьыныгъэшхуэ щагъуэтащ курортым, туризмэм, спортым. ВЦСПС-м профсоюзхэм яхухиха ахъшэр ухуэныгъэшхуэхэм халъхьауэ щытащ. Апхуэдэхэщ «Грушёвая роща» пансионатыр, «Нарт» хьэщIэщыр. Iуащхьэмахуэ лъапэ щаухуащ хьэщIэщхэмрэ кIапсэ гъуэгухэмрэ.

Совет Союзым и профсоюзхэм къабгъэдэкIыу Сэбаншыр хэтащ дунейпсо зэхыхьэ зэхуэмыдэхэм, ВЛКСМ-м и съездитIым, профсоюзхэм я 4, 5-нэ съездхэм, КПСС-м и XXI - XXIII съездхэм.

1993 гъэм Розэ къызэригъэпэщащ «Горянка» газетыр. Илъэс 13-кIэ абы и редактор нэхъыщхьэу щытати, газетым щIэупщIэ иIэу къекIуэкIащ.

Сэбаншы Розэ къэрал, жылагъуэ лэжьакIуэ жыджэру зэрыщытам и щыхьэтщ «Лэжьыгъэм и Бэракъ плъыжь», «ЩIыхьым и дамыгъэ» орденхэр, Къэбэрдей-Балъкъэрым и ЩIыхь тхылъыр къызэрыхуагъэфэщар.

Розэ ящыщщ пщIэ иIэу IэнатIэ зезыхьэфахэм. ЗэрылэжьакIуэшхуэм, зэрыжыджэрым папщIэ фIыщIэ къыхуащIу, «Илъэсым и цIыхубз» цIэр къыхуагъэфэщауэ щытащ.

МЫРЗЭКЪАН Дисэ.

Дыкъэзыухъуреихь дунейм хуэтщI гулъытэ

1972 гъэм мэкъуауэгъуэм и 5-м Швецием и къалащхьэ Стокгольм щызэхэтащ ООН-м и Ассамблее Нэхъыщхьэм и зи чэзу зэхуэс. Абы щытепсэлъыхьащ дыкъэзыухъуреихь дунейм къыщыхъу Iуэхугъуэ мыщхьэпэу арэзы узытехъуэнкIэ Iэмал зимыIэхэм. ЩIыуэпсым и щытыкIэм кIэлъыплъыным хуэгъэза япэ прог-раммэу (ЮНЕП) къэрал куэдыр иужькIэ арэзы зытехъуар щызэхалъхьари абы щыгъуэщ.

АБДЕЖЫМ къыщегъэжьауэ, мэкъуауэгъуэм и 5-р Дыкъэзыухъуреихь дунейр хъумэным и махуэу ООН-м хыхьэ къэрал псоми къыщалъытащ. Зы гъэ къэмынэу, ар щагъэлъапIэ къэрали 100-м щIигъум.

ЩIыуэпсыр хъумэнымрэ и щытыкIэр егъэфIэкIуэнымрэ хуэунэтIа лэжьыгъэхэр Урысей Федерацэм щрагъэкIуэкI а пIалъэм, 2007 гъэм къыщыщIэдзауэ, «Экологым и махуэкIэ» йоджэ.

Мэкъуауэгъуэм и 5-м, хабзэ зэрыхъуауэ, дыкъэзыухъуреихь дунейм гулъытэ хэха хуэщIыным хуэгъэза Iуэхугъуэхэр дэнэ лъэныкъуэкIи щрагъэкIуэкI: къалэ уэрамхэм лъакъуэрыгъажэм дихьэххэр щызэхуашэс, зыгъэпсэхупIэ хадэхэм щIыуэпсым и щытыкIэм щыгъуазэ уахуэзыщI гъэлъэгъуэныгъэхэр къыщызэIуах, курыт школхэм концертхэр, зэпеуэхэр къыщызэрагъэпэщ, зи гугъу тщIы Iуэхум еджакIуэхэр трагъэтхыхь, ныбжьыщIэхэм, щIалэгъуалэм жыгыщIэхэр дэнэкIи щыхрагъасэ, пхъэнкIийхэр зэщIрагъакъуэ.

Экологым и махуэр псом япэу зыгъэлъапIэр цIыхубэр арами, къэрал куэдым я политикхэми абы гулъытэ хэIэтыкIа хуащI, дыкъэзыухъуреихь дунейм дыхуэсакъын зэрыхуейм жылагъуэр къыхураджэу, хузэщIагъэуIуэу...

- Амазонкэм псыIагъэр щебэкI и мэзхэм ди планетэм и атмосферэм хыхьэ кислородым и Iыхьэ тхуанэм щIигъур къат.

- Швецием и Правительствэм зэхигъэува программэ «гъэщIэгъуэным» лэжьэн зэрыщыщIрагъадзэрэ, а хэкум, зы илъэс къэмынэу, адрей къэралхэм щызэщIакъуэу, кIэрыхубжьэрыхуу тонн 80-м нэблагъэ ирашалIэ. А щIыналъэм апхуэдэ «тыгъэ» нэгъуэщI хэгъэгухэм къащIыIрихым щхьэусыгъуэ иIэщ: пхъэнкIий-кIэрыхубжьэрыхухэр щагъэсыжкIэ электрокъару къызэрыхагъэкIыф технологие къызэрыщагупсысарщ.

- США-м щыпсэухэм «къащыдэхуэ» пхъэнкIийхэм я зы процентыр сабий цIынэхэм кIэлъызэрахьауэ щыхыфIадзэжа подгузникхэращ. Мыхьэнэншэу къэлъытэгъуафIэ а Iуэхум кърикIуэр аращи, ахэр щIым щыхэсеежыр илъэс 250-рэ дэкIа иужькIэщ.

- Хы Хуэм зи фIэщыгъэ псы итыпIэ абрагъуэм ищхъэрэкIэ гъэза и Iыхьэм, псори зэхэту, километр зэбгъузэнатIэу мелуан 1,5-м нэблагъэм щоуфафэщоуфэразэ Азиемрэ Америкэмрэ я къэралхэм пластикым къыхэщIыкIа я кIэрыхубжьэрыхуу тонни 100 хуэдизыр. Мы иужьрей Iуэхури, зэрыгурыIуэгъуэщи, икъусикъужкIэ ухэзыгъаплъэщ.

КЪУМАХУЭ Аслъэн.

Фэеплъхэми нэсынущ

Налшык къалэ унафэщIхэм я зэфIэкI псори ирахьэлIэ ди республикэр илъэсищэ щрикъум зэIузэпщу IущIэным.

ДИ щыхьэрым хуэдэу ягъэдэха Кавказ Ищхъэрэм къыщыгъуэтыгъуейщ. «Горнэ» хьэблэм къыщыщIэдзауэ «Искож»-м нэсыху зыгъэпсэхупIэ паркрэ лъэс зекIуапIэу куэдыкIей щыIэщ, абыхэм ящыщ куэдыр иджырей мардэхэм тету зэIузэпщ ящIащ.

ХьэтIохъущокъуэм и жыг хадэм къыщрахьэлIэ лэжьыгъэхэми пащэ зэпытщ. Паркым и лъэс зекIуапIэхэмрэ гъуэгухэмрэ къищынэмыщIауэ, а щIыпIэм и мащIэкъым тхыдэм и фэеплъу къэна скульптурэхэри. Абыхэм я нэхъыбэр и IэдакъэщIэкIауэ щытащ скульптор цIэрыIуэ Монин Леонид. Псалъэм папщIэ, парк ихьэпIэм пэмыжыжьэу щыт анэмрэ сабиймрэ я фэеплъыр, ХьэтIохъущокъуэм и жыг хадэм узэрихьэ щIэкIыпIэ аркэхэм асльэныщхьэ теплъэ яIэу хэт псыутхышхуэхэр... Абыхэм иджыри зы къахэхъуэжынущ.

ШЭРЭДЖ Дисэ.

IитIыр зэрымытхьэщIмэ, зэрыщIэркъым

Бэрбэч ХьэтIутIэ и цIэр зезыхьэ Къэбэрдей-Балъкъэр къэрал университетым и лIыкIуэ гуп иджыблагъэ Тулэ щIыналъэм лэжьыгъэ IуэхукIэ щыIащ. Тулэ щIыналъэм и унафэщIхэм ирагъэблэгъа гупым хэтащ КъБКъУ-м и ректорым и къалэнхэр зыгъэзащIэ Алътуд Юрэрэ щIэныгъэ-къэхутэныгъэ IуэхухэмкIэ проректорым и къалэнхэр зыгъэзащIэ Хьэшыр Светланэрэ. Ахэр къэралпсо мыхьэнэ зиIэ, «Тензограф» жыхуаIэ промышленнэ IуэхущIапIэшхуэм щыIащ икIи абы и къудамэ зэмылIэужьыгъуэхэм щрагъэкIуэкI лэжьыгъэм щыгъуазэ зыхуащIащ. «Тензограф» IуэхущIапIэмрэ КъБКъУ-мрэ я унафэщIхэр ирипсэлъащ полимер пкъыгъуэ зэхэтхэм къыхэщIыкIа Iэмэпсымэхэмрэ хьэпшыпхэмрэ къыщIэгъэкIынымкIэ Iуэхугъуэ пыухыкIахэр зэраубзыхунум, зэпыу имыIэу ар зэрызэтрагъэувэнум, лъэныкъуитIми я жылагъуэ-экономикэ зыужьыныгъэм къыхалъхьэ проектхэр зэрыхуагъэлэжьэнум.

КЪЭБЭРДЕЙ-БАЛЪКЪЭРЫМ икIа гупым «Тензограф» промышленнэ IуэхущIапIэм зыщиплъыхьа нэужь, Тулэ дэт къэрал университетым зэIущIэшхуэ къыщызэрагъэпэщащ. Абдеж нэхъыщхьэу зытепсэлъыхьари лъэныкъуитIым я зэдэлэжьэкIэ хъунурщ, КъБР-ми Тулэ щIыналъэми я фейдэ къызыхэкIын Iуэхугъуэхэр нэхъыбэ зэращIынум и Iэмалхэрщ.

«КъБКъУ-р 2021 гъэ лъандэрэ «ТулаТЕХ» щIэныгъэ-егъэджэныгъэ центрым и лэжьыгъэм хэтщ. Абы и къалэнхэм хохьэ 2025 гъэм ирихьэлIэу дунейпсо мардэхэм къакIэрымыху, зауэ хуэIухуэщIэхэм, жылагъуэ Iуэхугъуэхэм, IэнатIэ зэмылIэужьыгъуэхэм къыщыбгъэсэбэп хъуну Iэмэпсымэхэмрэ хьэпшыпхэмрэ къэзыгъэщI, зэпкърызылъхьэ икIи къыщIэзыгъэкI IуэхущIапIэ къызэIухыныр. Тулэ щIыналъэм щыIэ еджапIэ нэхъыщхьэхэмрэ промышленнэ IуэхущIапIэхэмрэ зыбжанэ лъандэрэ къыщIоупщIэ КъБКъУ-м и къэхутэныгъэхэм, утыку кърихьэ проектхэм. Псом хуэмыдэу щIэупщIэ яIэщ фармацевтикэм, медицинэ Iэмэпсымэхэмрэ техникэмрэ я щIыным къыщыбгъэсэбэп хъуну полимер пкъыгъуэ зэмылIэужьыгъуэхэм. КъБКъУ-м куэд щIащ полимер къэхутэныгъэхэмкIэ пашэныгъэр зэриубыдрэ. Иджы а къэхутэныгъэхэр гъащIэм хэпщэным, зыхуэныкъуэ IэнатIэхэм я щхьэпэ егъэкIыным хуэунэтIауэ зэпсэлъэныгъэхэри зэIущIэхэри идогъэкIуэкI. ЗэIущIэм дэ дыщрипсэлъащ КъБКъУ-м Тулэ щIыналъэм щыIэ промышленнэ IуэхущIапIэхэм щылэжьэн IэщIагъэлIхэр зэригъэхьэзырынум, КъБКъУ-м къыщIигъэкI технологиещIэхэр а IэнатIэм зэрыхалъхьэнум. Ди деж зы псалъэ дахэ щыIэщ: IитIыр зэрымытхьэщIмэ, зэрыщIэркъым, жаIэри. Арыххэуи, лъэныкъуитIыр дызэрызэдэлэжьэнум, щхьэж и IуэхукIэ зыхуейр зэрыIэрыхьэнум мы лъэхъэнэм догупсыс. ГурыIуэгъуэщ, ди щIыналъэхэм я мызакъуэу, къэралым ди зэдэлэжьэныгъэм и фейдэ зэрыхэлъыр. НэгъуэщIу жыпIэмэ, КъБКъУ-м и къэхутэныгъэхэр «Пкъыгъуэбэ губгъуэм» къигъэув Iуэхугъуэхэм зэрыхэувэну щIыкIэхэм я гъуэгур доубзыху», - жиIащ КъБКъУ-м и ректорым и къалэнхэр зыгъэзащIэ Алътуд Юрэ.

«Пкъыгъуэбэ губгъуэ» зи фIэщыгъэ щIэныгъэ-технологие центрыр къызэгъэпэщыным теухуауэ УФ-м и премьер-министр Мишустин Михаил щIышылэ мазэм Iэ зыщIидзауэ щыта унафэр Тулэ щIыналъэм лэжьэн щыщIидзэнур 2023 гъэрщ. А унафэм ипкъ иткIэ щIыналъэм и промышленнэ IуэхущIапIэхэм я щIэныгъэ лъабжьэм зегъэубгъун, къэхутэныгъэхэр езыгъэкIуэкI IуэхущIапIэхэмрэ щIэныгъэлI щхьэхуэхэмрэ я IэдакъэщIэкIхэм хьэкъулэр зэрыщхьэщах Iэмалхэр къэгъуэтын, къэхутэныгъэхэм гъуэгу езыт, гъащIэм хыупщэну хуит зыщI щыхьэт тхылъхэр къахудэхын, зэи щымыIауэ къагъэщIа Iэмэпсымэхэмрэ хьэпшыпхэмрэ я жыпхъэхэр гъэхьэзырауэ адэкIэ уэру къызэрыщIагъэкIын хэкIыпIэхэр нахуэ щIын хуейщ.

«КъБКъУ-м дызэрыдэлэжьэну унэтIыныгъэхэр, къапщтэмэ, «Лэжьыпхъэхэр-2030» къэрал программэм ипкъ иткIэ Тулэ къэрал университетым зэхигъэува «Пкъыгъуэбэ» проектхэм и къалэнхэм тохуэ, къызэдгъэпэщ ЩIэныгъэ-технологие центрым зыхуигъэувыж пщэрылъхэм йотIасэ. УнэтIыныгъэ нэхъыщхьэ хъунур 2022 гъэм накъыгъэм и 25-м ирихьэлIэу зи хъыбар къатыну грант зэхьэзэхуэм дызэрыхыхьэнурщ. Зэхьэзэхуэр хуэунэтIащ щIэныгъэ лэжьыгъэ езыгъэкIуэкI университетхэр мылъкукIэ къызэгъэпэщыным, лабораторэщIэхэр къызэIухыным. Абы къищынэмыщIауэ, ди университетхэр «ТулаТЕХ» щIэныгъэ-егъэджэныгъэ центрым и лэжьыгъэм зэдыхэтщ, проектыщIэхэр утыку кърахьэнуи хьэзырщ», - жиIащ Тулэ къэрал университетым щIэныгъэ лэжьыгъэмкIэ и проректор Воротилин Михаил.

ЗэIущIэр зэфIэкIа нэужь, КъБКъУ-м икIа гупыр Тулэ щIыналъэм и Iэтащхьэм и япэ къуэдзэ Федорищев Вячеслав и унафэм щIэту къызэрагъэпэща зэхуэсым ирагъэблэгъащ. Абдеж лъэныкъуитIми иригъэкIуэкIа зэпсэлъэныгъэхэм унафэ пыухыкIахэр щытращIыхьащ, КъБКъУ-мрэ Тулэ щIыналъэм ит еджапIэ нэхъыщхьэхэмрэ промышленнэ IуэхущIапIэхэмрэ зэрызэдэлэжьэну щIыкIэр яубзыхуащ.

ТАБЫЩ Мурат.

Къызэрежьэрэ куэд щIакъым

Мэкъуауэгъуэм и 8-р Хыхэм я дунейпсо махуэу илъэс къэс гъэлъэпIэныр япэ дыдэу къыщыхалъхьар дыкъэзыухъуреихь дунейр хъумэным ехьэлIа къалэнхэр зыхуэдэм теухуауэ 1992 гъэм Рио-де-Жанейрэ (Бразилие) щекIуэкIа къэрал зэхуаку зэхуэсышхуэрщ.

А ЖЭРДЭМЫР даIыгъащ адрей къэралхэми. ИкIи, Лъэпкъ Зэкъуэтхэм я Зэгухьэныгъэм (ООН) и Ассамблее Нэхъыщхьэм 2008 гъэм къыщащта унафэм ипкъ иткIэ, къыкIэлъыкIуэ илъэсым къыщыщIэдзауэ, зи гугъу тщIы махуэм гулъытэ хэIэтыкIа щыхуащI хъуащ ди планетэм и щIыпIэ куэдым. Апхуэдэ щIыкIэм тету Iэмал къыкъуэкIащ хыхэм яхуэсакъын, ахэр хъумэн зэрыхуейм цIыхухэр егъэгупсысынымкIэ.

ИпэжыпIэкIэ, щIыуэпсыр зэпIэзэрыт щытыкIэм иту къызэтегъэнэнымкIэ хыхэм ягъэзащIэ мыхьэнэр ин дыдэщ. КъедбжэкI хъумэ, абыхэм япсхэращ хьэуам хэзэрыхьа фIейр (углекислэ газыр, заводхэм къадэхуэ гъуэзыр, нэгъуэщIхэри) куэду зыщIэзышэр, цIыху мелардищым хуэдизым къагъащIэр, къанэ щIагъуэ щымыIэу, зыхуэдэнур хым къыхахым (бдзэжьейхэм, къэкIыгъэхэм, псырыкIуэ псэущхьэхэм) елъытащ.

Пэжщ, цIыхум хы щхьэфэм щригъэкIуэкI лэжьыгъэхэм кIуэ пэтми зэрызыщаубгъум, зэрызыщаужьым я зэранкIэ, бдзэжьей лIэужьыгъуэ куэдыр, псэзэпылъхьэпIэ зэрихуам къыхэкIыу, кIуэдыжыпэным хуэкIуащ, я бжыгъэм кIуэ пэтми зэрыкIэрыхур апхуэдизу нэрылъагъущи. КъедбжэкI хъурэ зэхэтлъхьэжмэ, дунейпсо хым и процент 40-м нэблагъэм зэран яхуэхъуакIэщ цIыхухэр. Ари къыщIэкIащ гудзакъэ зиIэ псори зэгупсысыпхъэ гуныкъуэгъуэшхуэхэм ящыщ зыуэ.

Дызэрыщыгъуазэщи, ди планетэм щыуфафэ хышхуэхэм я бжыгъэр 4-щ зэрыхъур. Абыхэм я зэхэлъыкIэми, я зыхъуэжыкIэр зыхуэдэми океанологхэри, нэгъуэщI IэщIагъэлIхэри набдзэгубдзаплъэу кIэлъоплъ. ГъэщIэгъуэныр арати, еджагъэшхуэхэм ноби хыхэм къыщахутэ иджыри къыздэсым дызыщымыгъуазэу къыддэгъуэгурыкIуа къэкIыгъэ лIэужьыгъуэхэмрэ псырыкIуэ псэущхьэхэмрэ. А псом къапытщэу шэч къызытедмыхьэжыр арати, ЩIы Хъурейм и плIанищыр зыIыгъ псы хъумапIэ гъуэзэджэхэр, дахэкIейхэр яхуэтхъумапхъэщ дяпэкIи къэунэхуну ди щIэблэхэм.

Еджагъэшхуэхэм хыхэр джыным псом хуэмыдэжу къару ин дыдэ ирахьэлIэ щыхъуар иужьрей зэманырщ. Дызэрыщыгъуазэщи, зи гугъу тщIы псы хъумапIэшхуэхэм я щIэр здынэсыр иджырей IэмэпсымэхэмкIэ къахутащ. Ди планетэм тет псы псоми я нэхъ куу дыдэу къыщIэкIар Хы Щэхум хэт хытIыгухэм ящыщу «Мариан Ищхъэрэхэр» зи фIэщыгъэм япэгъунэгъу Мариан уэхырщ - зи лъащIэр километр 11-кIэ псы щхьэфэм пэIэщIэрщ. Езы Хы Щэхум и цIэр къызытехъукIари гъэщIэгъуэнщ. ФIэщыгъэ дахэу ноби къалъытэмкIэ абы «хуэупсар» 1519 - 1522 гъэхэм ди планетэм и хъуреягъыр, зэрыщыту, псом япэу кхъухькIэ зэлъэзыгъэIэсауэ щыта Магеллан Фердинандщ, зи цIэкъитIуа хы абрагъуэм зэрытета зэман кIыхьым къриубыдэу, абы и псыр къэукъубеяуэ зэи зэримылъэгъуам къыхэкIыу.

КЪУМАХУЭ Аслъэн.

Илъэси 8 - 17-м ит сабийхэр зиIэ унагъуэхэм дэIэпыкъуныгъэ зэрырат щIыкIэр

Мы дэIэпыкъуныгъэр ягъэуващ УФ-м и Президент Путин В. В. и жэрдэмкIэ («Сабий зиIэ унагъуэхэм мазэ къэс ират ахъшэ дэIэпыкъуныгъэм и IуэхукIэ» Урысей Федерацэм и Президентым 2022 гъэм гъатхэпэм и 31-м къыдигъэка Указ 175-рэ). А дэIэпыкъуныгъэр зыхуэфащэхэм яхуэгъэувынымрэ етынымкIэ лэжьыгъэр зэрызэтрагъэувам топсэлъыхь Урысейм и Пенсэ фондым и къудамэу КъБР-м щыIэм и унафэщI Бакъ Николай.

- ИЛЪЭСИ 8 - 17 зи ныбжь сабийхэр зэрыс, хэхъуэшхуэ зимыIэ унагъуэхэм накъыгъэм и 1-м щыщIэдзауэ лъэIу тхылъхэр ятх зыхуэфащэ дэIэпыкъуныгъэ мэлыжьыхьым и 1-м щегъэжьауэ кърατын папщIэ. ЛъэIу зытхахэм икIи дэIэпыкъуныгъэм хиубыдахэм зэуэ мазитIым - мэлыжьыхьымрэ накъыгъэмрэ - я ахъшэр иратыж. Апхуэдэу зыхуэфащэ дэIэпыкъуныгъэр мэлыжьыхьым и 1-м щегъэжьауэ иратыж 2022 гъэм жэпуэгъуэм и 1-м фIэмыкIыу лъэIу тхылъыр зытахэм, ДэIэпыкъуныгъэ кърατынымкIэ хуитыныгъэ нэхъ иужькIэ зыгъуэтахэми (сабийм и ныбжьыр илъэси 8 зэрырикъуам къыхэкIыу) я ахъшэр хуагъэув апхуэдэ хуитыныгъэ щагъуэта пIалъэм щегъэжьауэ.

Мы Iуэхур щIэгъэхуэбжьауэ Урысейм и Пенсэ фондым и щIыналъэ къудамэм и лэжьакIуэхэм хэIущIыIу ящI. Абыхэм жэуап зэпкърыхахэр ират щIыналъэ центрым щагъэува 8-800-800-01-84 телефонымкIэ къэпсэлъахэр зыщIэупщIахэм.

Урысейм и Пенсэ фондым и къудамэу КъБР-м щыIэмрэ къэрал, муниципальнэ IуэхутхьэбзэхэрзэфIэзыгъэкI центрхэмрэ зэрызэгурыIуам ипкъ иткIэ мы дэIэпыкъуныгъэм щIэлъэIухэм я тхылъхэр МФЦ-м и IуэхущIапIэ псоми къыIах. Иджыпсту канал куэд хъу телефонхэр щолажьэ Пенсэ фондым и IуэхущIапIэхэм, КъБР-м щIыналъэр зехьэнымкIэ и центрым (ЦУГ), Урысейм НалогхэмкIэ и федеральнэ къулыкъущIапIэм и Управленэу КъБР-м щыIэм. Апхуэдэу мы ахъшэ дэIэпыкъуныгъэр зэрат щIыкIэм цIыхухэр нэхъ нэгъэсауэ щыгъуазэ щIыным жыджэру волонтерхэри хэтщ.

Урысейм и Пенсэ фондым и къудамэу республикэм щыIэм мы Iуэхум и зэманым зыхуигъэхьэзыращ, абы зыхуэфащэ IэщIагъэлIхэр иригъэджащ, зыхуеину технологие Iэмэпсымэ псори зэригъэпэщащ. Апхуэдэу иджыпсту зекIуэ хабзэ мардэхэр щIапщытыкIыжащ, зыхуэфащэ бюджет лимитхэр зэхуагъэхъуащ. Псори зэхэту мы Iуэхум сом меларди 8-м нэс текIуэдэнущи, сом меларди 7,6-р федеральнэ бюджетым къиутIыпщынущ, сом мелуан 400 хуэдиз республикэ бюджетым къыхагъэкIынущ.

- Мы дэIэпыкъуныгъэм щыгугъ хъунур сыт хуэдэ унагъуэхэра?

- ДэIэпыкъуныгъэ зратынухэм хэхуэнущ щIыналъэм щыпсэун папщIэ нэхъ мащIэ дыдэу зыхуей ахъшэм хуэдиз (ар КъБР-м иджыпсту сом 12540-рэ щохъу) зы цIыхум хуэзэу зыIэрымыхьэ унагъуэхэр, апхуэдэу хуэмыщIауэ къалъытэн папщIэ мылъкум и лъэныкъуэкIэ ягъэува мардэхэм къикIхэр. Апхуэдэу къалъытэ адэ-анэм ирахьэкI лэжьыгъэр (къалэжьыр, сабийхэр, зи ныбжьыр хэкIуэтахэр зэрызэрахьэр, нэгъуэщIхэри).

- Псори зэхэплъхьэжмэ, унагъуэм иратыну дэIэпыкъуныгъэр зыхуэдизу щытынур зэлъытар сыт?

- ДэIэпыкъуныгъэм и базовэ Iыхьэр щIыналъэм щыпсэун папщIэ сабийр нэхъ мащIэ дыдэу зыхуей ахъшэм и процент 50 (сом 7184-рэ) хъууэ къащтэ. Унагъуэм ис дэтхэнэ зыми къыIэрыхьэр псэун папщIэ нэхъ мащIэ дыдэу цIыхур зыхуейм нэмысмэ, базовэ дэIэпыкъуныгъэр процент 75-м (сом 10776-м нагъэс. Ауэ ари хэту унагъуэм ис дэтхэнэ зыми къыIэрыхьэ хэхъуэр цIыхур псэун папщIэ нэхъ мащIэ дыдэу зыхуейм нэмысамэ, дэIэпыкъуныгъэр ирикъуу, сом 14368-рэ хъууэ, ират.

- ЛъэIу тхылъыр дэIэпыкъуныгъэр зыхуэфащэхэм дауэ зэратыр?

- Апхуэдэ лъэIу тхылъхэр къэрал IуэхутхьэбзэхэмкIэ я портал зэгуэтым иралъхьэ, Урысейм и Пенсэ фондым и къудамэу КъБР-м щыIэм и клиент IуэхущIапIэхэм, апхуэдэу МФЦ-м и IуэхущIапIэхэм ират.

ДэIэпыкъуныгъэр цIыхухэм зэрыхуагъэувыр абыхэм я лъэIухэм япкъ иткIэщ. Апхуэдэ тхылъхэр езы Пенсэ фондым зэхуехьэсыжри, дэIэпыкъуныгъэхэр иратын папщIэ зыхуей адрей документхэр ведомствэ зэхуаку зэдэлэжьэныгъэм ипкъ иткIэ зыхуэфащэ организацэхэм къаIex.

- ЛъэIу тхылъхэм япкъ иткIэ ахъшэр яIэрыхьэн папщIэ сыт хуэдэ реквизитхэр иратхэн хуей?

- ЛъэIу тхылъыр къызыбгъэдэкIам банкым щиIэ счетым и номерыр, кредит IуэхущIапIэм зэреджэр е кредит IуэхущIапIэм и БИК-р, корреспондент счетыр, лъэIур зытхам и счетым и номерыр. ЗыщывгъэгъупщэхъунукъымнэгъуэщI цIыхум и счетым мы ахъшэр зэрамыгъэхьэнур.

- ЛъэIур щатхкIэ щыуагъэ яIэщIэкIамэ дауэ хъуну?

- Пенсэ фондым а лъэIум къригъэгъэзэжынущ икIи дэтхэнэми и щыуагъэр игъэзэкIуэжу а тхылъыр лэжьэгъуэ махуитхум къриубыдэу егъэхьэжын хуейщ. А пIалъэм къриубыдэу тхылъыр имыгъэхьэжамэ, дэтхэнэми лъэIур щIэуэ етхыж.

- Ахъшэ дэIэпыкъуныгъэ хуагъэуварэ хуамыгъэуварэ дауэ къызэращIэр?

- ЛъэIур къэрал IуэхутхьэбзэхэмкIэ я порталым иралъхьамэ, абы къриkIуар а портал дыдэм иратхэжынущ. ЛъэIу тхылъыр Урысейм и Пенсэ фондым и къудамэу КъБР-м щыIэм и клиент IэнатIэм е МФЦ-м щрагъэтхамэ, ахъшэ дэIэпыкъуныгъэ зыхуагъэувахэм законым щыубзыхуа пIалъэм къриубыдэу хъыбар къырагъэщIэжынущ. ЛъэIу зытхар щхьэусыгъуэ гуэркIэ а дэIэпыкъуныгъэм хэмыхуамэ, абы щыгъуэми зы лэжьэгъуэ махуэм къриубыдэу жэуап кърατыжынущ и лъэIур щIыпхымыкIам и щхьэусыгъуэр иту.

ЦIыхухэм пщIэншэу правовой чэнджэщхэр кърατынущ, ахэр Урысейм и Пенсэ фондым щагъэува 8-800-600-00-00 телефонымкIэ, е Урысейм и Пенсэ фондым и къудамэу КъБР-м щыIэм щылажьэ 8-800-600-01-84 телефонымкIэ псалъэмэ. Апхуэдэу упщIэхэм я жэуапхэр цIыхухэм щагъуэтынущ Урысейм и Пенсэ фондым и къудамэу КъБР-м щыIэм «Вконтакте» социальнэ сетым щиIэ официальнэ напэкIуэцIым.

Мы махуэхэм

Мэкъуауэгъуэм и 7, ***гъубж***

✦ **Ерыскъыпхъэхэр шынагъуэншэу щытыным и дунейпсо махуэщ**

✦ **1946 гъэм** къалъхуащ тхакIуэ, драматург, АР-м щIыхь зиIэ и журналист **Хъурмэ Хъусен.**

✦ **1952 гъэм** къалъхуащ адыгэхэм къахэкIа, Тыркум щыщ тхакIуэ, Нобель саугъэтым литературэмкIэ и лауреат 2006 гъэм хъуа **Памукъ Орхьан.**

✦ **1952 гъэм** къалъхуащ КъБР-м щIыхь зиIэ и артист **Тэтэр Анатолэ.**

Дунейм и щытыкIэнур

«pogoda.yandex.ru» сайтым зэритымкIэ, Налшык пшэр техьэ-текIыу щыщытынущ, пIалъэ-пIалъэкIэрэ уэшх къыщешхынущ. Хуабэр махуэм градус 20 - 21-рэ, жэщым градус 14 - 15 щыхъунущ.

Мэкъуауэгъуэм и 8, ***бэрэжьей***

✦ **Хыхэм я дунейпсо махуэщ**

✦ **Социальнэ лэжьакIуэм и махуэщ**

✦ **1946 гъэм** Журналистхэм я дунейпсо зэгухьэныгъэр къызэрагъэпэщащ.

✦ **1966 гъэм** СССР-м къыщызэрагъэпэщащ Тхыдэмрэ щэнхабзэмрэ я фэеплъхэр хъумэным хуэгъэпса зэгухьэныгъэр.

✦ **1955 гъэм** къалъхуащ КъБР-м щIыхь зиIэ и журналист, Урысей артиадэм и лауреат **МахуэлI Хъаджэт.**

✦ **I982 гъэм** къалъхуащ Эверест къуршым тIэунейрэ дэкIа адыгэ бзылъхугъэ, КъБР-м физкультурэмрэ спортымкIэ щIыхь зиIэ и лэжьакIуэ **Мэз Каринэ.**

Дунейм и щытыкIэнур

«pogoda.yandex.ru» сайтым зэритымкIэ, Налшык пшэр техьэ-текIыу щыщытынущ. Хуабэр махуэм градус 24 - 25-рэ, жэщым градус 17 - 18 щыхъунущ.

Зыгъэхьэзырар **ЖЬЭКIЭМЫХЪУ Маринэщ.**

Лъэпкъ Iущыгъэ:

Хэдэ мэдакъуэри, хэпхъуэ Iыхьэфlэщ.

Лъэпкъ щІэжым и джэ макъ

Нобель саугъэтыр зыхуагъэфэща, адыгэ щылъху Памукъ Орхъан и ныбжьыр илъэс 70 ирокъу

ЛІэужькъ бжьиблкІэ мауэ, жеІэ адыгэ псалъэжьым. Гува-щІэхами, цІыхур и блэкІам щыхуеплъэкІыжкъ, и лъабжьэхэр къыщитІэщІыжкъ, къызыхэкІар къыщилъыхъуэж зы лъэхъэнэ и гъащІэм къыхохуэ. МылъкутегъуатэщІын щхьэкІэкъым, атІэ зыщыдыр, зи хэтыр къищІэн, зыхэпсэукІ дунейм нэхъыфІу къыщацІыхун папщІэщ и къуэпсхэр къищІыхьуэр. Апхуэдэ Іуэхур пщэрылъ зыщызымыщІыжа, абыкІэ зэмыупщІыжа щІагъуэ тхакІуэхэм къахэкІагъэнкъым. Ар икІи гурыІуэгъуэ хуэдэщ. ТхакІуэр зытепсэлъыхьыр, зи гугъу ищІыр, зи щхьэфэ иІэбэр гупсысэ пыухыкІам и шыбзэм фІэкІыпІэ имыІэу щІегъэкІ, дуней лъагъукІэ гуэрым и щапхъэм иригъэзагъэ, зыдищІэжми къыфІэмыІуэхуми, лъэпкъ нэщэнэ пыухыкІахэмкІэ еуэзд. КъалэмкІэ къиплъ, жыхуаІэм ещхьу, тхылъеджэр щыщІэупщІэ куэдрэ къыхокІ, псалъэм папщІэ, тырку дунейм къыхэхъукІамэ, абы и литературэм щІапІыкІамэ, дэнэ тхакІуэм адыгэ нэщэнэхэр къызэрихуэ, адыгэ ІуэрыІуатэм и уней пкъыгъуэхэр щызэригъэкъур, адыгэ хабзэм и курыхым щыгъуазэ зыщыхуищІыр, жиІэу. Бэчыжь Лейла шэрыуэу зэрыжиІащи, лъэпкъ щІэжым и джэ макъ къыпхыІукІращ, езы тхакІуэр щІэІэщІэтаблэ щищІыж къызэкІэ, апхуэдэ «хъуаскІэхэр» къызэпхезыгъэдзыр.

БЭЧЫЖЬЫМ зи гугъу ищІа джэ макъыр къызыпхыІукІ тхакІуэр щымащІэкъым Тырку щІыналъэм, абыхэм адыгэу залъытэжми, къуэпсІэ адыгэм екІуэлІэжу щытми. Зыщыщыр зыдэзыщІэжу уэйщи, и Іуэхур щхьэхуэщ, ауэ «тхыдэм игъэгъуэщауэ» зыхэзылъхьэжахэр гъэщІэгъуэн мэхъу. Апхуэдэу «и щхьэ и лъыхъуакІуэу хэтхэм» яхэплъытэ хъунущ Нобель и саугъэтыр зыхуагъэфэща Памукъ Орхъан.

Хэт хъуну ар езыр? Щхьэ ар адыгэм гъэщІэгъуэн яхуэщІыхъун хуей? Дуней псом цІэрыІуэ щыхъуа Орхъан 1952 гъэм мэкъуауэгъуэм и 7-м Истамбыл къыщалъхуащ. Абы и цІыкІуцхьэри и щІалэгъуэри щыкІуар щыхьэрышхуэм и Шишли хьэблэм хыхьэ щІыпІэ нэхъ зэІузэпщ дыдэхэм ящыщу Нишантащыкъ зэджэрщ. Къызыхэкіар Хэкур егъэзыгъэкІэ иратъэбгынэу Тыркум яхуа зы адыгэ унагъуэщ. Псэупіэ яхуэхъун къэзэлъыхъуэ адыгэ минищэхэм яхуэдэу, Орхъан и адэжьхэми Уэсмэн пащтыхьыгъуэр къызэхахлъхьащ, икІэм щетІысахэр Манисэ къалэм и ІэхэлъахэрЩ. Тыркум къыщыхута адыгэхэр ягъэгъэтІысам уеплъмэ, шэч къытумыхьэу Памукъ Орхъан лІакъуэкІэ шапсыгъхэм зэращыщым теблъэныгъэ хъуну къыдолъытэ. Манисэ щІыналъэм нобэ шапсыгъ адыгэ куэджэхэр къыщызэтенауэ итщ.

ТхакІуэм адыгэ къежьапІэ зэриІэм гурыщхьэ хуидимыІэжу дытезыгъэпсэлъыхь щхьэусыгъуэ зыбжанэ щыІэщ. Орхъан и къуэш нэхъыжь Шэукъэт, Истамбыл дэт Босфор университетым экономикэм и тхыдэмкІэ и профессорым зэрыжиІэмкІэ, зэшхэм я адэ Къундуз и адэ и лъэныкъуэкІи, и анэ лъэныкъуэкІи и Іыхьлыхэр щІыгъуу 1890 гъэм нэсыхункІэ Манисэ хиубыдэ Гёрдэс щІыналъэм щыпсэуащ. Къундуз и адэшхуэ Сабит-бей XIX лІэщІыгъуэм и етІуанэ Іыхьэм ирихьэлІэу Гёрдэс и Іимам нэхъыщхьэу щытащ, дин еджагъэшхуэт, зэхэщІыкІ лъагэ зиІэ цІыху Іущт. Къундуз и анэшхуэри Истамбылак Іуэм и лъэхъэнэм Кавказым къикІыу Гёрдэс къэкІуахэм ящыщт.

Унагъуэр XX лІэщІыгъуэм и пэщІэдзэхэм япэщІыкІэ Измир Іэпхъуащ, иужькІэ Истамбыл кІуауэ щытащ. Езы Орхъан и гукъэкІыжхэм къызэрыхэщымкІэ, гъунэгъухэм гу лъатэрт абыхэм яхэтІысхьа унагъуэр теплъэкІэ езыхэм зэремыщхьым, хужьыфэу, цІыху лъагэхэу, пкъыфІэу зэрыщытым. Апхуэдэу къазэрыщхьэщыкІым, я щІыфэр бжьэхуцым хуэдэу зэрыхужьым щхьэкІэ, «pamuk» жаІэурэ, Тыркум щыпсэу псоми унагъуэцІэхэр зрагъэгъуэтын хуейуэ къэралым къыщигъэувым, ар ирагъэтхри, абы къытенауэ щытащ. Я адыгэ унагъуэцІэр езыхэм ящІэжыркъым. Ауэ, адыгэ шхуэлыр кІыхьщ, жаІэ, ар къажезыІэн гуэр зэрыщыІэм ди щхьэкІэ шэч къытетхьэркъым.

Памукъхэ я унагъуэр хуэщІауэ, зыхуэныкъуэ щымыІэу псэуащ. Орхъан и адэшхуэри, и адэри, и адэ къуэшри я ІэщІагъэкІэ инженерт, къэралыр зыхуэныкъуэ ІэщІагъэт. Орхъан и адэ Къундуз IBM жыхуаІэ америкэ ІуэхущІапІэшхуэм и къудамэу Тыркум щыІэм и нэхъыщхьэт, и анэ Шэкурэ унэгуащэт. Мыбдеж лей мыхъуну къыщІэкІынщ, Орхъан и анэр тыркухэр «къупщхьэ хужькІэ» зэджэ лъэпкъым къызэрыхэкІари къыхэдгъэщмэ. Ар къызытехъукІыжар уэсмэн пащтыхьхэм щІэх-щІэхыурэ ялъихьэ, куэдкІэ япыщІа, Крит щІыналъэм и Іэтащхьэу щыта Ибрэхьим-пашэ цІэрыІуэрщ.

Орхъан къыщыхъуа, зыщапІа унагъуэм хабзэу къыщекІуэкІар, зэхущытыкІэу илъар, къэралыгъуэм щекІуэкІ псори къэзэрыщыхъуу щытар къыхэплъагъукІынущ «Джэудэт-бейрэ и къуэхэмрэ» романым. ЛІэщІыгъуэ зэблэкІыгъуэм зи гъащІэр хиубыда унагъуэм и лІэужьищыр къэралым къыщыхъухэм зэраІущІам и гугъу щищІкІэ, жьым и Іэдэм зрамыгъэкъузу, щІэм и гъуджэм иплъэныр къызэрыхахар къыхегъэщ. Къапщтэмэ, Орхъан и унагъуэр Истамбыл къызэрыкІуэжрэ гъащІэр европей пщалъэкІэ япщрэ а гъуджэм иплъэу, дунеягъэ щІэныгъэм хуэмыхамэу, хамэбзэхэр зрагъащІэу, нэгъуэщІ лъэпкъхэм я щэнхабзэхэр яфІэгъэщІэгъуэну къекІуэкІащ.

Орхъан и унагъуэр инт, къатыбэу зэтет унэт зыщІэсри, зэрылъхузэрыпІ абы щыпсэухэм адэшхуэр дунейм тетыху ящхьэщытащ, абы иужькІэ унафэр анэшхуэм деж къекІуэкІащ. Бынми бынырылъхухэми нанэм и пщІэр яІыгъащ, и псалъэ тІэужьыІэ ирагъэщІакъым. Зыгуэр япиубыдынуи зыгуэр къыжьэдикъуэнуи хэттэкъым ар, ауэ цІыху захуэт, куэдым хищІыкІырти, и жьауэр яфІэкъабылт. Адыгэ унагъуэм и зэхэтыкІэщ хэплъагъуэр, сыт хуэдизкІэ европей гупсысэкІэр я дуней лъагъукІэм къебэкІыу щымытами.

Орхъан тхылъри тхылъ еджэнри зэрыцІыкІурэ фІэфІт. Тхылъ минрэ ныкъуэм нэблагъэ зыщІэлъ и адэм и тхылъ хъумапІэ иным щІалэ цІыкІур махуэ псом щІэкІуадэрт. Хъуапсэрт езыр балигъ хъумэ, тхылъ куэд зэригъэпэщыну икІи къехъулІащ ар: нобэ Орхъан и тхылъэщым мин пщыкІутІым щІигъу хэлъщ. ЩІалэм хэлъэт иІэт, ар гурыхуэт, жант. «Robert College» жыхуаІэ америкэ еджапІэр хъарзынэу къиухри, архитектор ІэщІагъэм хуеджэну Истамбыл дэт Технологическэ университетым щІэтІысхьащ. АрщхьэкІэ нигъэсакъым. Орхъан тхакІуэ хъуну зэрыщІэхъуэпсыр и адэ-анэм яжриІэри, журналист ІэщІагъэр щызрагъэгъуэт институтым еджэну кІуащ. И адэр щыгуфІыкІащ къуэм ищІа гуращэм (ар езыр зэзэмызэ къыпытхыкІыу апхуэдэт), анэм къабыл ищІакъым, ауэ икІи пэувакъым.

Институтым щыщІэс илъэсхэрщ Орхъан тхэным нэхъ зыщритар, абыкІэ и лъэкІыныгъэр здынэсыр игъэунэхуу щыхуежьар. Тхэн щригъэжьар 1974 гъэрщ, и япэ тхылъри, «КІыфІымрэ нэхумрэ» зыфІища романыр зэрытыр, дунейм къыщытехьар 1979 гъэращ. Тырку тхакІуэ цІэрыІуэ Кемаль Орхъан и цІэр зезыхьэ саугъэтыр къыщІыхуагъэфэща мы тхыгъэшхуэм Орхъан иужькІэ хэлэжьыхьыжщ, къыщыІэта Іуэхугъуэхэм зригъэубгъури, 1982 гъэм «Джэудэт-бейрэ и къуэхэмрэ» фІэщыгъэр иІэу етІуанэу къыдигъэкІыжащ. Тхылъым щІэупщІэшхуэ иІащ, зэуи зэбгрыкІат. Абы щыгъуэщ тхакІуэ ныбжьыщІэм къыщыгурыІуар и ІэщІагъэр къызэригъуэтыжар.

Абдеж къыщежьэри, Орхъан сыт хуэдэ тхыгъэ утыку къримыхьами, хамэбзэхэмкІэ зэрадзэкІыу, фІыщІэтынхэмрэ саугъэт зэмылІэужьыгъуэхэмрэ хуагъэфащэу хъуащ. Къыхэдгъэщынщи, 1984 гъэм Орхъан итха «Унэ дауэщыншэ» романыр франджыбзэкІэ 1991 гъэм дунейм къытехьащ, «БыдапІэ хужь» романым 1990 гъэм Америкэм и Штат Зэгуэтхэм литературэмкІэ и саугъэт лъапІэр къыщихьащ, «Уэс» романыр 2004 гъэм а къэралым къыщыдэкІа тхылъ нэхъыфІипщІым ящыщу къалъытащ. «Тхылъ фІыцІэ» романыр Тыркум литературэ къэхъугъэшхуэу къыщалъытат. Тхыдэр зи тегъэщІапІэ, абы и пэжымрэ пцІымрэ я зэпылъыпІэр къэзыхутэ тхыгъэм кІэщІу кинофильм тращІыкІри, Тыркум щагъэлъэгъуауэ щытащ. 1998 гъэм дунейм къытехьа «Сэ си цІэр Плъыжьщ» романыр бзэ 30-кІэ зэрадзэкІауэ щытащ, Ирландием щагъэува литературэ саугъэт нэхъыщхьэри а романым кърататат. Мыпхуэдэ щапхъэхэр куэд мэхъу.

Псори зэхэту къапщтэмэ, Памукъ Орхъан и Іэдакъэ къыщІэкІа тхыгъэхэр бзэ 75-м щІигъукІэ зэрадзэкІащ, и тхылъхэр мелуан 15 нэхърэ нэхъыбэ хъууэ къэрал зэхуэмыдэ куэдым къыщыдэкІащ. Америкэм и Штат Зэгуэтхэм къыщыдэкІ «Тайм» журналым Памукъ Орхъан щІэупщІэ нэхъ ин -дыдэ дуней псом щызиІэ цІыхуищэм яхибжауэ щытащ. Тыркум, Германием, Франджым, Урысейм, США-м литературэмкІэ я саугъэт бжыгъэншэхэр къихьами, псом ящхьэж хъуар 2006 гъэм къыхуагъэфэща Нобель и саугъэтырщ. Тыркум щыщу а дамыгъэ лъапІэ дыдэр япэу зратари Орхъанщ.

И япэ тхылъым щегъэжьауэ Памукъ Орхъан и Іэдакъэ къыщІэкІыу хъуар цІыхухэм щІызэрапхъуэр, яхузэрымыгъэгъуэту щІеджэр «гъащІэм и пэжым и пцІанапІэкІэ зэрытеІэбэфырщ», куэдым зыкъыхалъагъукІыжу зэрыщытырщ. Абы и романхэр пост-модерн жыхуаІэ тхэкІэ жыпхъэм итщ, уеблэмэ «БыдапІэ хужь», «Тхылъ фІыцІэ», «ГъащІэщІэ», «Си цІэр Плъыжьщ», «Уэс» романхэр литературэм а и лІэужьыгъуэм и курыхщ. Орхъан и тхыгъэхэм Іэмал зэпэщІэтхэр йобэкІ: дыгъуасэ - нобэ, къухьэпІэ - къуэкІыпІэ, классикэ - иджырей, жьы - щІэ жыхуиІэ гупсысэ зэпэувхэмрэ еплъыкІэ зэблэухэмрэ.

ЖаІэнущ икІи зэхэпхынущ, Нобелым и саугъэтыр зэрыхуагъэфэщара Орхъан ди лъэпкъэгъуу къыщІэтлъытэн хуейр, жаІэу. Зы лъэныкъуэкІи, уегупсысмэ, пэжщ ар. Тыркум къыщалъхуами, зэрытхэр тыркубзэми, адыгагъэм и гущэм къихъукІатэмэ, иңу адыгэ и бынщ, тхужыІэнт. Ауэ, и гъащІэр къызэрекІуэкІар аращи, зи къуэпсыр хэгъуэж адыгэ унагъуэщ къыщалъхуар, ауэ, апхуэдэу щыт пэтми, абы зыкъыщимылъыхъуэж зэи къэхъуакъым. Орхъан адыгэм и быну къэлъытэн щІыхуейм и зы щхьэусыгъуэщ тхыдэм зыщигъэгъуазэу, и лъэпкъ и щхьэ кърикІуар нэхъ гъунэгъуу зригъэщІэну зэрыхэтыр.

2015 гъэм дунейм къытехьащ «Тыркур Европэ дунеишхуэм» зи фІэщыгъэ щІэныгъэ лэжьыгъэшхуэр, Нобель и саугъэтыр зыт ІуэхущІапІэм и ІэщІагъэлІхэм ягъэхьэзырар. Тыркумрэ Урысеймрэ я зэхущытыкІэм, хэкуитІми щыпсэу лъэпкъхэм я тхыдэмрэ лъэпкъ щІэжымрэ хэлъ щхьэхуэныгъэхэр къэзыхутэ а лэжьыгъэм щІыпІэ хэха щеубыд «диаспора» жыхуэтІэ фІэщыгъэм. ХамэщІыр унапІэ зыхуэхъуахэмрэ абыхэм я щІэблэмрэ Тырку дунейм зэрыхэувам и гугъу щащІкІэ, лІэужьу текІым емылъытауэ, цІыхум и къуэпсыр зэрыщымыгъупщэр, Тыркум и цІыхуу щытми, тыркугъэ зэрызэрамыхьэр дэнэ дежи къыщыхагъэщу зэрыщытым гу лъатэ абыхэм. Щапхъэуи къахь Нобель и саугъэтыр зрата Памукъ Орхъан: «ЛитературэмкІэ Нобель и саугъэтыр зыхуагъэфэща Памукъ Орхъан и лъэпкъкІэ адыгэщ. Лъапсэрыхыр къызыхуагъэкІуа а лъэпкъым и лъахэщ 2014 гъэм Олимпиадэр щекІуэкІа Сочэ щІыналъэр». Мыбы хьэкъыу къегъэлъагъуэ, «сышэрджэсщ» щыжиІэкІэ, Кавказым и лъэпкъ гуэри мыхъуу, адыгэм къызэрыхэкІар Орхъан зэрызыдищІэжыр, гъуэтыгъуэ ихуэу сыт хуэдэ псалъэмакъми ар къыщыхигъэщкІэ, и къуэпсхэм мыхьэнэ иІэу къызэрилъытэр. Арыххэуи, цІыхугъэм и пщалъэкІэ уеплъмэ, и гупсысэр, и дуней лъагъукІэр къэзыгъэщІар адыгэхэращ жыпІэ хъунущ.

Памукъ дуней псом щыцІэрыІуэ романист къудейкъым, ар икІи жылагъуэ Іуэхухэм жыджэру хэт, дэтхэнэ лъэпкъми и хуитыныгъэхэм, демократием къызэщІиубыдэ гурыІуэныгъэхэм яІыгъ гупсысакІуэщ. Зи Іуэху еплъыкІэр зыхуэмыбзыщІ, захуагъэм сыт щыгъуи и телъхьэ Орхъан щалъхуа хэкум щыпсэуну Іэмал зимыІэ цІыхухэм ящыщщ. 2005 гъэм Тырку къэралыгъуэм ар хьэкумым иришэлІэну иужь ихьащ. Щхьэусыгъуэ хъуари тхакІуэм «Das Magazin» зи фІэщыгъэ швейцар газетым ирита интервьюм щыщ псалъэрщ. «Тыркум курдхэм ящыщу цІыху мин 30-м щІигъу иукІащ, ермэлы мелуаным нэблагъэ игъэкІуэдащ. Абы зыри тепсэлъыхьыркъым, уеблэмэ апхуэдэ нэщІэбжьэ къэмыхъуам хуэдэущ къызэралъытэр. 1915 гъэм ермэлыхэм я щхьэ кърикІуам игъэгуІар а лъэпкъым и закъуэкъым. А гуІэгъуэр ялъэІэсащ а лъэхъэнэм Тыркум псэупІэ зыщІа нэгъуэщІ лъэпкъ куэдми. Иджыри къыздэсым а нэщІэбжьэр щэху зэфэзэщу щытамэ, нобэ дрипсэлъэну Іэмал диІэщ. ЖытІэн хуейщ, къэттІэщІын хуейщ, къытщІэхъуэ щІэблэхэм я пащхьэ гу къабзэ-псэ къабзэу дитыну дыхуеймэ. Сэ фІыуэ сыкъыщІамылъагъур джатэщхьэрыкІуэ ящІа а лъэпкъхэм я тхыдэм и пэжыр зэрыжысІэрщ, аращ и щхьэусыгъуэр сыщалъхуа щІыпІэр сыбгынэн щІэхъуами», - жиІащ Памукъ Орхъан. ТхакІуэм ибзыщІакъым абы щхьэкІэ натІэрыуапІэ къащІауэ къэралым зэхэзехуэн зэрищІыр, и цІэр ягъэулъиину хэту тырку хъыбарегъащІэ ІэнатІэхэр и ужьым зэримыкІыр. Адыгэ щылъхум къыкІэлъызэрахьэ лейр ямыдэу Тырку къэралыгъуэм джэпсалъэкІэ зыкъыхуагъэзащ дуней псом щыцІэрыІуэ тхакІуэхэу Маркес Габриэль Гарсиа, Грасс Гюнтер, Сарамагу Жозе, Льоса Марио Варгас, Апдайк Джон, нэгъуэщІ куэдми. АрщхьэкІэ къикІа щыІэкъым: Истамбыл и Шишлы хьэблэм дэт хьэкумщІапІэм Орхъан къипсэлъахэм щхьэкІэ тырку лирэ минихкІэ (доллар 3850-рэ хуэдиз хъунущ) етхьэкъуну унафэ къихьащ... Апхуэдэу щыт пэтми, Орхъан тырку литературэм хэлъхьэныгъэшхуэ хуищІащ икІи хуещІ, и лъахэгъу куэдми пщІэ къыхуащІ.

Нобэ Памукъ Орхъан Америкэм и Штат Зэгуэтхэм щыІэ, Нью-Йорк къалэшхуэм и Манхэттен хьэблэм дэт Колумб щІэныгъэ-къэхутакІуэ университетым и профессорщ, дунейпсо литературэм и тхыдэмрэ тхэкІэ хабзэхэмкІэ лекцэхэм кьоджэ. Апхуэдэу Орхъан къэрал куэдым я университетхэм щІыхь зиІэ я профессорщ, академикщ. Памукъ Орхъан Америкэм и гупсысакІуэхэм я ЗэгухьэныгъэкІэ зэджэ хасэшхуэми хэтщ. Орхъан цІыху зэІухащ, дунейм щекІуэкІ жылагъуэ-политикэ Іуэхугъуэшхуэхэм ехьэлІауэ зи гупсысэр нахуэу къэзыІуатэ тхакІуэщ, егъэджакІуэщ, нэхъыжьыфІщ. Арагъэнущ ар щІалэгъуалэм я кІуапІэу щІыщытыр, и лекцэхэм цІыхушхуэ къыщІекІуалІэр.

Памукъ Орхъан, адыгэжь жыІэкІэ жыпІэмэ, иджыри зи гуащІэ илъ тхакІуэщ. Абы и Іэдакъэ къыщІэкІа тхыгъэхэр урысыбзэкІэ зэрадзэкІыурэ «Амфора» тхылъ тедзапІэм къыщыдокІ илъэс зыбжанэ хъуауэ. Шэч хэлъкъым, абы и утыку псалъэмакъхэм адыгэм и Іуэхури къызэрыхэувэнум, лъэпкъри ину щІэгушхуэн къызэрыкъуэкІынум.

ТАБЫЩ Мурат,
«Адыгэ псалъэ» газетым и щІэныгъэ обозреватель.

ЛъагапІэр зи щІасэ

Адыгэ ІуэрыІуатэмрэ тхыдэмрэ бзылъхугъэ куэд къыхощыж я дахагъэм, лІыгъэм, къарум укъигъэуІэбжьу. Псалъэм папщІэ, Сэтэней гуащэ, Лэшын, Мэлычыпхъу, Бырымбыхъу, нэгъуэщІхэри. Ди ІуэрыІуатэм къыхэщыж цІыхубз телъыджэхэм хуэдэ нобэ къытхэтщ! Зи гугъу сщІыну бзылъхугъэм и ІуэхущІафэри, и гъащІэри, и лъэкІыныгъэри фІэщ щІыгъуейщ.

Мыдрей и ехъулІэныгъэ псоми я гугъу сщІынкъыми, Мэз Каринэ Тянь-Шань хиубыдэ Хан-Тенгри къырым (метр 7010-рэ), Непал щыІэ Манаслу Іуащхьэм (метр 8156-рэ), Чили щыІэ Охос-дель-Саладо къэбэкъауэм (метр 6887-рэ), Эверест (метр 8848-рэ) дэкІащ икІи КъБР-м и къэрал ныпыр а щыгухэм щыхитІащ.

Сыт хуэдэу пІэрэ-тІэ, апхуэдиз къару къызылъыкъуэкІа бзылъхугъэм и теплъэр? ЛъагъугъуафІэрэ ІэмащІэлъэмащІэу бзылъхугъэ щыпкъэщ. Каринэ зэрыальпинисткэ лъэрызехьэм и мызакъуэу, псэлъэгъу тыншщ, нэІурытщ, цІыху вэгъэзэгъщ. Апхуэдэу къыщІэкІынщ пасэрейм адыгэ бзылъхугъэхэр зэрыщытари.

- Каринэ, уэ езыр уи ІэщІагъэкІэ уэкономистщ. Сыноплъри, теплъэкІэ адрей пщащэ псоми уахуэдэщ. Экономист ІэщІагъэр ІэщІыб пщІыуэ, альпинизмым щхьэ зеппщыта? Бгыхэм хуиІэ лъагъуныгъэр къыщежьам деж къыщыщІэбдзэмэ, си гуапэт.

- Пэжыр жысІэнщи, экономикэ къудамэм сыщыщІэтІысхьэм зыкІи сыдихьэхтэкъым а ІэщІагъэм. Абы щыгъуэ сызыхуейр пыухыкІауэ сщІатэмэ, спортым зестынт, МЧС-мкІэ сеплъэкІынт е хамэ къэралыбзэхэр здэжынт. Иджыпсту сызэрылажьэм тызощІыхьри, сыт хуэдэу сэбэп къысхуэхъунут! Ауэ... Зэрыхъуам хуэдэу хъуащ. Сэ нэхъыбэу бгым дэсшыр хамэ къэралхэм къикІ туристхэращи, абыхэм уазэрыгурыІуэн бзэ пІурылъын хуейщ. ЗэрыжысІащи, еджэныр къысфІэІуэхущтэкъым, инджылызыбзэри пщІэгъуалэу сщІэртэкъым. Ипэхэм туристхэм ІэпэтэрмэшкІэ сагурыІуэу арат, иужькІэ хуэм-хуэмурэ «къэкІуащ» бзэри. Зэзгъэщlащ. Япэ сища си гугъэщ, бгыхэм яхузиІэ лъагъуныгъэм къыщыщІэдзэ жыпІат!

Турист клуб гуэрым студент гуп дыщІагъуауэ ІуащхьэмахуэдагъэкІырти, си ныбжьэгъу пщащэмрэ сэрэ дахыхьащ. Дэнэ дыкІуэми, дыщІэкІуэми, къыздэщтэн хуейми сыщымыгъуазэу, зэрыжаІэу, нэрыуфІыцІ щхьэрыуэу гупым сахэпшэхъуащ. Иджы а гупым щыщу языныкъуэхэр сымаджэ хъури, зыкъранащ, адрейхэр шынэжри, икІуэтыжащ. Сытми, гупыр зэпкърыхужри, цІыху зыбжанэ дыкъэнащ. ЗэрыгурыІуэгъуэщи, сэри а зыбжанэм сащыщт. Арати дежьащ.

ДокІуэ, Іуащхьэмахуэ дыдокІуей. Бгым удэкІын папщІэ, щыгъын хуабэ, уэсым узэрыкІуэцІрыкІын гъуцІ лъэбжьанэ зыщІэт вакъэ быдэ, нэгъуджэ фІыцІэ, уи нэгур УФ-бзийхэм щызыхъумэ нэгу Іупхъуэ, бгым къыщыпхуэсэбэпыну Іэмэпсымэ пІыгъын хуейтэкъэ?! Сэ кІагуэ пІащІэ цІыкІу сщыгъыу, си кроссовкэхэм гъущІ лъэбжьанэхэр кІапсэ цІыкІукІэ кІэщІэпхауэ, зы Іэмэпсыми сІэщІэмылъу сежьащ. Іуащхьэмахуэ и щыгум унэсыным сыхьэтий ехь. Си щхьэр ехьэхауэ сыкІуащ зыкъомрэ. ЗыкъэсщІэжрэ, сыкъыдэплъеймэ, си хъуреягъкІэ зы цІыху слъагъуркъым. СакъыкІэрыхуащ, си гъусэхэр си япэ ищащ жысІэри, нэхъ псынщІэ зысщІащ. Ауэрэ Іуащхьэмахуэ и дыкъуакъуэм сынэсащ, салъэщІэмыхьэурэ. А щыпІэм сытым дежи насыпыншагъэ къызылъысахэр къезыгъэл гуп щыІэщ. Мохэр щысльагъум си гур къызэрыгъуэтыжащ. Щхьэ уи закъуэ щыжаІэм, гупым сакъызэрыкІэрыхуар ягурызгъэІуащ. «Ущоуэ, дахэ, мыбы уи япэ иту зыри къыдэкІуеякъым», - жаІэ! КъызэрыщІэкІымкІэ, сэ гупым япэ сищыІуэщ, ахэр скІэрыхури, щызмыгъуэтыжым «сакІэлъэщІыхьэжын мурад» сиІэу, нэхъ псынщІэжу сыкІуауэ арат. «НтІэ, абы щыгъуэ згъэзэжынщ жызо-Іэ. «Сыт гъэзэж жыхуэпІэр, еуэ адэ, дэкІуей», - жи лІы гуэрым. СыдэкІуеящ! Си закъуэ, зы Іэмэпсыми сымыІыгъыу щыгъын хуаби, вакъэ быди сщымыгъыу, нэгъуджи сІумылъу.

Сыкъехыжу гъуджэм сыщиплъам, абы къищыр сэрауэ зэрыпщІэн дунейм теттэкъым - си нэкІур плъыжьыбзэ хъужарэ, си фэр телъэфыжауэ, псыбыб цІыкІухэр тесу. Налшык дыкъыщыкІуэжарящ сыздэщыІари схуэзэфІэкІари нэсу къыщызгурыІуэжар. Си гъащІэм абдеж зэуэ зихъуэжащ. Альпинистыр зыхуэныкъуэ псомкІи сызэщІэузэдауэ сыдэкІмэ, дауэ хъуну пІэрэ жысІэри, тезгъэзащ. Иджыри зэ сыдэкІащ. Ауэрэ бгыхэр «къысІурыІэфІэри», сызэджэри къалэ гъащІэри къысфІэмыІуэхуж хъуащ: махуэ зытІущ къызэрысхудэхуэу, Іуащхьэмахуэ-кІэ сыунэтІырт. ТуризмэмкІэ инструкторхэр щагъэхьэзыр еджапІэри МЧС-м и курсхэри къэзухащ. 2001 гъэм еджапІэ нэхъыщхьэр къызэрызухыу, ІуащхьэмахуэкІэ сыунэтІащ икІи кІэщІ дыдэу альпинисту, гупым и пашэу, къурш зыплъыхьакІуэхэм я гъуэгугъэлъагъуэу сагъэуващ, альпинист цІэрыІуэхэм, зи лэжьыгъэм фІыуэ хэзыщІыкІ цІыху Іэзэхэм пщІэ къысхуащІ хъуащ.

- Уи гъащІэм къыщыхъуа апхуэдэ зэхъуэкІыныгъэхэм уи адэ-анэр, ныбжьэгъухэр, Іыхьлыхэр дауэ хущытт?

- Си анэм куэдрэ зихъунщІащ. Апхуэдэ гъащІэ къысхуигъэфащэртэкъым, къысхуигъэдахэртэкъым. Ауэ бгыхэр сымылъагъуу, абыхэм сыдэмыкІуейуэ сызэрымыпсэуфынур кІэщІ дыдэу къыгурыІуэри, гъуэгу махуэ сытригъэуващ. Си ныбжьэгъухэм я нэхъыбэр альпинистщ, бгыхэм пыщІащ, ауэ мыдэ къалэмкІэ сытым дежи къыщызэжьэ си ныбжьэгъухэм си ІэщІагъэр къагурыІуэркъым, къафІэІуэхуххэркъым. Дауэ мыхъуами, фІыуэ сыкъалъагъу, къыздамыІыгъми, ныбжьэгъугъэр ди зэхуаку дэкІуэдыкІакъым.

- ЦІыхур Іуэху гуэрым хуэІэижьмэ, псом нэхърэ нэхъыфІ зэрыхъуным хущІокъу. Уэ уи ІэщІагъэм тепщІыхьмэ, мы щІыгум нэхъ лъагэ дыдэу тет Іуащхьэм уи гур етауэ къысщохъу...

- Пэжыр жысІэнщи, псори гъэунэхупІэу, сэ езым схузэфІэкІынур къэспщытэжу арат. Ауэ сытым дежи си плъапІэ нэхъыщхьэу щытар Эверестщ.

- Эверест узэрыхуэхьэзырыр сыт щыгъуэ къыщыбгурыІуар?

- Абы и жэуапыр Хан-Тенгри дыщыдэкІым къэхъуа зы ІуэхукІэ къыбгурызгъэІуэнщ. А къырым ущыдэкІкІэ къэувыІэпІэ, зыгъэпсэхупІэ куэд иІэщ. Апхуэдэу зы щІыпІэ гуэрым дыкъыщыувыІауэ, къырым зы поляк щІалэм насыпыншагъэ къыщыщыщІауэ хъыбар къытІэрыхьащ. Бгыхэм апхуэдэ хабзэ къыщокІуэкІри, узыгъэпсэхуакІуэми уи нэгу зебгъэужьми зэхэдз щыІэкъым, туризмэм хэпщІыкІмэ, МЧС-м упыщІамэ, дэІэпыкъуныгъэ лъыхъуэм пхуэзэфІэкІыр хуэпщІэн хуейщ. ДызыхуэкІуэ щыгур тщыгъупщэжри, псори полякым и лъыхъуакІуэ дежьащ. Сэ си закъуэ ипщэ лъэныкъуэмкІэ сыдэкІуеин щІэздзащ, а полякыр езыр ищхъэрэкІэ къыщыдэкІуейуэ арат. Иджы къырым бгъукІэ уекІуэкІ хъунукъым, удэкІуейуэ, ущхьэпрыкІ мыхъумэ. Борэным зыкъиІэтащи, зыри плъагъуркъым, щІыІэщ, апхуэдэ лъагапІэр яхуэмыхьу, цІыхухэм я тхьэмбылыр къопщ, псы из мэхъури, адэкІэ я Іэпкълъэпкъымхуэмышэчыжу, ягъэзэж, ирахьэхыжи щыІэщ. СызыдэкІуей лъагапІэм и щыгур зы Іэнэ цІыкІу хуэдиз хъууэ аращ, цІыхуитху зэуэ утехуэнукъым. Апхуэдэ дуней шынагъуэм, пшагъуэр Іуву зытелъ бгыщхьэм, узытеувэри узыхэбакъуэри плъагъуркъым. Зы лъэбакъуэ пцІыуэ пчымэ - уагъуэтыжыххэнукъым! Сытми, зыгуэрхэр си япэ ищри, а полякыр къагъуэтыжат. Зыгуэрурэ кърахьэхыжащ, ауэ къахуемыгъэлу лІащ. Абы и лъыхъуакІуэ ирагъэжьа зы бзылъхугъи кІуэдауэ къыщІэкІри, дылъыхъуэу къырым дитащ. Насып иІэу, ари къагъуэтыжащ, узыншэу. Дауэ хъуами, апхуэдиз гузэвэгъуэм Хан-Тенгри и щыгум сурэт зыщытредгъэхыну, ныпыр тедгъэувэну зэман къыхэдгъэкІащ. Мис абы щыгъуэ къызгурыІуащ, нэхъыбэжым, нэхъ лъагэжым сызэрыхуэхьэзырыр.

- ЦІыхубзыр цІыхубзщ, унагъуэ, бын, щхьэгъусэ, Іуэху куэд пыщІащ. Уи лэжьыгъэмрэ мыдрей псомрэ дауэ зэхуэбгъакІуэрэ?

- Хан-Тенгри «Лъы ІуащхьэкІэ» йоджэ: дыгъэ къухьэгъуэм абы и джабэ нэкІухэр плъыжьыбзэ мэхъури, бгым лъы къежэх фІэкІа пщІэркъым. Ар зэ плъэгъуауэ зэи уигу ихужынукъым. Абы уи гъащІэ псори, уи гупсысэри, уи акъылри, уи хьэлри зредзэкІ. Сэ бгым сыщыІэмэ, фІыуэ слъагъу Іуэхур злэжьмэ, пщэдджыжь дыгъэпсыр Іуащхьэмахуэ и джабэ нэкІум кІэридзэу слъагъумэ, си бынхэр, унагъуэм исхэр, фІыуэ слъагъухэр зэрыузыншэр сщІэмэ - аращ си дежкІэ насыпыр. Ауэ щыхъукІэ, лэжьыгъэ мытыншри унагъуэри зэдэпхьын хуей мэхъу. Си гуащэтхьэмадэр хуабжьу къыздоІэпыкъу абыкІэ - щІалитІ диІэщи, абыхэм къахузогъанэ Іуащхьэм сыщыдэкІкІэ. Уеблэмэ нэхъыжьхэр сымыгъэгузэвэн папщІэ, Іуащхьэ задэ, гугъу гуэр сыдэкІмэ, сыкъехыжа нэужь яжесІэу аращ сыздэщыІар. Сызыбгъэдэсращи, зэи зэран къысхуэхъуакъым, си гупыжхэр къыздеІыгъ, сыкъыгуроІуэ.

- Сыту пІэрэ бгыхэм хуиІэ апхуэдэ лъагъуныгъэр къызыхэкІар?

- Си адэми бгыхэр фІыуэ илъагъуу щытащ, ауэ сэ схуэдэ дыдэтэкъым. Си лъым хэту къыщІэкІынщ ар. Ди тхыдэм къыхэщыж нэрыбгейхэм захуэзгъадэу, абыхэм я пІэм ситу куэдрэ си нэгу къыщІызогъыхьэ. Абыхэм я фащэм сехъуапсэу, Іэщэхэм хьэщыкъ сахуэхъуауэ апхуэдэщ. Илъэс мин зыбжанэ ипэкІэ сыкъалъхуатэмэ нэхъыфІу къыщІэкІынт, жысІэу нэхъапэм сегупсысырт.

Епсэлъар **ФЫРЭ Анфисэщ**.

ЗауэлІым и тхыгъэхэр

Хэку зауэшхуэр зэриухрэ илъэс 77-рэ хъуами, зауэлІхэм зэрахьа лІыгъэмрэ куэдым я кІуэдыкІар зыхуэдэмрэ абыхэм я благъэхэм нобэр къыздэсым ящІэркъым.

АПХУЭДЭ хъыбархэм ящыщ зым дыщегъэгъуазэ тхыдэдж-лъахэхутэ, математик Мамхэгъ Астемыр «Газета Юга»-м мы гъэм накъыгъэм и 5-м къытригъэдза и тхыгъэм. Ар теухуащ танк батальоным и Іэтащхьэм и къуэдзэ Фанзий Хьэжборэ Батыр и къуэм зэрихьа лІыгъэм. ПщІэ лей худощІ Астемир абы щхьэкІэ.

Фанзий Хьэжборэ Украинэм хыхьэ Запорожскэ областым 1943 гъэм щекІуэкІа зэхэуэхэм ящыщ зым щыхэкІуэдащ. И щхьэр хилъхьэным ипэ къихуэу, абы Бэракъ Плъыжь орденри кърататат, капитан цІэри къыхуагъэфэщат.

ЛІыхъужьым и парт билетым къыдахыжауэ щыта письмоитІыр дэфтэр хъумапІэхэм ящыщ зым къыщагъуэтыжащ. Игъэхьэзыра щхьэкІэ, зыхуитхахэм къахуиутІыпщыну зэман имыІэу зауэлІыр хэкІуэдат.

КъызэрекІуэкІар арахи, хахуэр щыщымыІэжым, и парт билетри абы къыдахыжа тхыгъэ кІэщІ цІыкІухэри и ныбжьэгъухэм къащтэри я Іэтащхьэм ІэщІалъхьащ. Дзэ пашэм ахэр зэтыпхъэм яІэригъэхьащ. Ар къыщыхъуар 1943 гъэм и фокІадэ мазэм и кІэхэрщ. Апхуэдэу щІыжытІэр Хьэжборэ письмохэр щигъэхьэзырауэ абыхэм ярытыр фокІадэм и 9-мрэ и 25-мрэщи аращ.

И чэзум къаІэрымыхьа тхыгъитІым языр и щхьэгъусэ Нэлжан, адрейр и унагъуэмрэ и къуэ цІыкІу Борисрэт къызыхуитхар.

И щхьэгъусэм...

«Нэлжан, сэ сыпсэущ икІи сыузыншэщ. Мы зэманым ди частым зауэ нэужым мащІэу зегъэпсэху. Абы иужькІэ гупэмкІэ дыкІуэтэнущ. Махуэ къэс километр 30 - 40 хуэдизкІэ доІэпхъуэ. Фашистхэр идогъэкІуэт, датокІуэ. Фызогъэгуф1э! Бийм ездза удыныр яфІэлІыгъэу, Бэракъ Плъыжь орденыр къызатащ, капитан званиери къысхуагъэфэщащ».

ФокІадэм и 25-м къиутІыпща письмом итщ: «ФІыуэ слъагъу си унагъуэм исхэм сэлам гуапэ фызох! Сыт фи псэукІэ, сэ сыфхэмыту. Ину сигу фыкъэкІащ фэри къуажэри. Колхозыр дауэ хъурэ, гъавэр бэву къэкІа, Іуахыжыфрэ псори? Дауи, мы гъэм дыухыну хъунщ зауэр. ПсынщІэІуэу зэфІэкІыу дынэкІуэжащэрэт!».

И къуэ Борис...

«Си щІалэ цІыкІу, Борис! Мы письмом укъеджэф ущыхъум, зауэр, дауи, щыІэжынукъым. Сэри абы щыгъуэ сыщыІэжыну къыщІэкІынкъым, ауэ сыхуейщ сызэрыпщыгугъыр нобэ бжесІэну. КъызэдаІуэ, си щІалэ цІыкІу! Сэ мащІэ Іейщ узэрысІыгъари узэрыслъэгъуари, узэрытеун джэгуалъи къыпхуэсщэхуакъым. ПсомкІи къуаншэр зауэр аращ. Сэ нэмыцэм сезэуэну сриджащ къэралым. Си псэр пытыху, цІыхухэр гуфІэу, насыпыфІэу псэуну сыхуейщ. Си гурыщІэт, укъарууфІэу, уцІыхуфІу, уи гур сытым дежи цІыхухэм яхузэІухауэ, пэжыр уи гъуазэу услъэгъуну. Сэ щхьэкІэ уэ зэикІ укІытэгъуэ уихуэнкъым. Си къалэныр сыздэщыІэм тэмэму щызгъэзэщІащ. Сэ щхьэкІэ угушхуэ хъунущ, си щІалэ!».

Мы письмохэм гуэгъухуащІу, Хьэжборэ и зауэгъу ныбжьэгъухэм къыщІагъуа тхыгъэмкІэ Нэлжан зыкъыхуагъазэ:

«Нэлжан! Уи щхьэгъусэ, ди Іэтащхьэ, гвардием и капитан, ныбжьэгъуфІ, цІыху пэж Хьэжборэ Батыр и къуэр зауэшхуэм и псэр щитащ, фэри ди къэралым ис псори щхьэхуиту фыпсэун папщІэ. ЛІыхъужьыр Запорожскэ областым хыхьэ Баксайскэ районым ит Илюшковэ къутырым къедза щІыпІэм щыщІэтлъхьэжащ. ЗыІыгъ, Нэлжан! Уи щхьэгъусэр псэемыблэжу щытащ икІи а щІыпІэм лІыхъужьу щыхэкІуэдащ. Укъыдогъэгугъэ Хьэжборэ илъ тщІэжыну! Къэгъэхъу фІыуэ илъагъуу щыта фи къуэ цІыкІур, и адэр зэрыхуейуэ щытам хуэдэ хъуну!».

Дэ, Хьэжборэ и къуэ Борисрэ дэрэ, Къэбэрдей-Балъкъэр къэрал университетым 1959 - 1964 гъэхэм дыщызэдеджащ. ЖыпІэнур арамэ, Борис, и адэр зэрыхуейм хуэдэу, щІалэфІу, цІыху пэжу, ныбжьэгъу куэд иІэу къекІуэкІащ. Ди жагъуэ зэрыхъунщи, зи гугъу тщІы письмохэм языр зыхуатхауэ щыта Борис псэужкъым. Ауэ, Хьэжборэ и адрей бынхэри езы Борис къыщІэхъуэжахэри псэущи, ахэр я адэшхуэми я адэми иригушхуэ хъунущ. Апхуэдэ пщІэ къалэжьащ Тэрч щІыналъэм къыщалъхуахэу Фанзийхэ Хьэжборэрэ абы и къуэ Борисрэ.

УЭРКЪУАСЭ Владимир,
журналист, мэкъумэш щІэныгъэхэмкІэ кандидат.
БЕСЛЪЭНЕЙ Борис,
мэкъумэш щІэныгъэхэмкІэ кандидат.

«Шу махуэр» Налшык къашэ

Мэкъуауэгъуэм и 28-м Налшык къалэ щагъэлъэгъуэнущ драматург, усакIуэ, журналист цIэрыIуэ, «Адыгэ макъ» газетым и редактор нэхъыщхьэ Дербэ Тимур и Iэдакъэ къыщIэкIа «Бромберг щекIуэкIа процессыр е Адыгэр хэкумым зэрыщыщаумысар» пьесэмкIэ Адыгэ Республикэм гъуазджэхэмкIэ щIыхь зиIэ и лэжьакIуэ, театрымрэ кинохэмрэ я режиссёр Iэзэ Емкъуж Андзор игъэува «Шу махуэр» спектаклыр. Ар АР-р къызэрызэрагъэпэщрэ мы гъэм илъэси 100 зэрырикъум ирихьэлIэу ягъэуващ икIи «Адыгэ Республикэм и махуэхэр Къэбэрдей-Балъкъэрым» проектым хэту Налшык къашэну аращ.

АДЫГЭМ и тхыдэм къыхэщыж, Европэм къыщыхъуа Iуэхугъуэ гъэщIэгъуэнущ пьесэм лъабжьэ хуэхъуар. Жылагъуэ, щIэныгъэ лэжьакIуэ цIэрыIуэ Едыдж Батрай Германием и архивым хъыбар гъэщIэгъуэн къыщигъуэтауэ щытыгъащ. 19-нэ лIэщIыгъуэм икухэм адыгэ шууей гупым Пруссием и гъунапкъэр зэпаупщIу, Iэщэ яIыгъыу таможеннэ полицэм зэрыпэувам щхьэкIэ, яубыдри, Бромберг къалэм я суд щаIэуэ щытащ.

Адыгэхэми нэмыцхэми ящыщ зыкъом хэкIуэдащ а зэпэщIэувэныгъэм, псоуэ къэнахэр суд пащхьэм иращащ. Аращ Дербэм и пьесэми лъабжьэ хуэхъуар. Сюжетыр зэрыщыту мыбдеж щызэпкърытхынкъым, ауэ бзэ дахэкIэ тха пьесэм Iуэхугъуэ гъэщIэгъуэн куэд къызэщIеубыдэ, мыхьэнэшхуэ зиIэ теплъэгъуэхэр къыщегъэлъэгъуэж.

- 1851 гъэм къэхъуа а Iуэхум теухуа хъыбарыр Едыдж Батрай хэкум къихьыжа нэужь, 2011 гъэм «Адыгэ макъ» газетми къытеддзауэ щытащ. Сэ хуабжьу сыдихьэхащ хэкум пэIэщIэу къэхъуа а Iуэхум. Сытыт адыгэ щIалэгъэр абы къыщIыщыхутар, дауэ япэщIэхуат ахэр пруссие дзэлIхэм, щхьэ суд ящIэн хуей хъуат, хэтыт ягъэкъуэншар абы щыгъуэ? Хуабжьу гъэщIэгъуэнт Вульф урчылыр а Iуэхум зэрыбгъэдыхьар, адыгэ щIалэхэм къащхьэщыжын хуей щыхъум, шэрджэс пэлъыхьэм и хабзэхэмрэ дунейм тетыкIэхэмрэ зэридзар. Тхыгъэр къэсщтэжурэ зыбжанэрэ седжащ, цIыхубэм а пащхьэ итлъхьа зэрыхуным сегупсысу. ИкIи пьесэм къызыгъэлъэгъуэнуи теухуащ, театрепллъхэм нэрылъагъуу я пащхьэ итлъхьэнур сфIэкъабылу. Тхыгъэм зы мазэкIэ селэжьауэ арщ, 2018 гъэм адыгеибзэкIэ стхыри, урысыбзэкIи зэздзэкIыжауэ щытащ, - къыддогуашэ Тимур.

А къэхъугъэм хэтахэм я шыфэлъыфэр, зыхэхуа бэлыхьыр, къащыщIар зы лыхъужь закъуэкIэ утыку кърихьэн хузэфIэкIащ Дербэм. «Лъыхъужь нэхъыщхьэм и обрызымкIэ адыгэ лъэпкъыр зэрыщыту къэзгъэлъэгъуэну иужь сихьащ. Хьэкумыр щекIуэкIыкIэ, судьям егъэщIагъуэ адыгэ щIалэм и пэжагъымрэ зэпIэзэрытагъымрэ. Абы и зыщIыпкъым щыхьэт тохъуэ ди адэшхуэхэм яхэлъа шыIэныгъэм, лIыгъэм, хахуагъэм, я псэм ипэ напэр зэрырагъэщу щытам, я щIыхьыр яхуэмыжыфу зэрыпсэум, гуапагъэмрэ дахагъэмрэ зэрытетам», - жеIэ Дербэм.

Къэхъуа Iуэхур и лъабжьэми, театрепллъхэр нэхъ дихьэхын папщIэ, теплъэгъуэ гъэщIэгъуэныкIэ хигъэхьащ тхыгъэр зи IэдакъэщIэкIым, абыхэм ящыщщ зи суд ящIэ адыгэ щIалэм нэмыцэ прокурорым и пхъур фIыуэ зэрилъагъур...

Мы пьесэр нэгъабэ АР-м ЩэнхабзэмкIэ и министерствэм иригъэкIуэкIа республикэ зэпеуэм нэхъыфIу къыщалъытащ икIи театрым щагъэувыну зэрыхуэфащэр жаIащ. Iуэхур апхуэдэу ежьа хъури, мы гъатхэм Мейкъуапэ премьерэ щекIуэкIащ, Краснодари щагъэлъэгъуащ, иджы Налшык къашэнущ.

Мейкъуапэ щыпсэу драматургымрэ Налшык щыщ режиссёрымрэ зэгурыIуэу зэрыздэлажьэм и щыхьэтщ спектаклым иIа ехъулIэныгъэр. Емкъуж Андзор и лэжьыгъэхэмкIэ адыгэ зэрыс республикэхэм къыщацIыхуну хунэсащ икIи и зэчиймрэ жыджэрагъымрэ я фIыгъэкIэ Налшык, Черкесск, Мейкъуапэ къалэхэм зэпышэщIэ «щэнхабзэ лъэмыжхэр» щиухуауэ жыIэ хъунущ.

Андзор Адыгэ Республикэм и Лъэпкъ театрым нэхъапэкIэ щигъэува спектаклхэр гукъинэж ящыхъуащ абы еплъахэм, щIалэр и IэщIагъэм зэрыхуэIэзэм и щыхьэтщ.

- КупщIэшхуэ зыщIилъхьа тхыгъэр згъэувыну Дербэ Тимур зыкъыщысхуигъэзам, згъэщIэхъуакъым. Пьесэр си гум дыхьащ, сыт щхьэкIэ жыпIэмэ, ар си лъэпкъ хьэлым, гупсысэм, дунейм тетыкIэм хуабжьу къытехуэрт, адыгэм и шыфэлъыфэр екIурэ-ещхьу къигъэлъагъуэрт. Нобэ дунейр зыхуэныкъуэ гуапагъэр, лъагъуныгъэр, лъэпкъ зыхэщIыкIыр IупщIу къиIуэтащ Тимур. Ижь-ижьыж лъэхъэнэм щегъэжьауэ шэрджэсхэм Кавказ псом щапхъэу щагъэлъэгъуащ хьэл-щэн, дуней тетыкIэ дахэ, нэгъуэщI лъэпкъхэм зэрадекIуэкIыф зэгурыIуэныгъэрэ мамырыгъэрэ, - жеIэ Емкъужым. - Бромберг щекIуэкIа Iуэхум тетщIыкIа спектаклым «Шу махуэ» («Шыу маф») фIэтщащ. Шу махуэр насып къыздэкIуэ, фIы гуэр къыпхуэзыхь, нэхум ухэзышэ лIыхъужьущ сэ къызэрызгъэлъытэр. А зы лIыхъужьым и шыфэлъыфэм къегъэлъагъуэ илъэс щитI ипэкIэ адыгэр зэрыщытамрэ иджыпсту зэрыщытын хуеймрэ. Сыхуейт спектаклым еплъыну псоми абы гу лъатэу дерс къахихыну.

Тимур и бзэ къулейм тха усэхэмрэ поэмэхэмрэ куэд щIауэ цIыхубэр дехьэх. Горькэм и цIэр зэрихьэу Москва дэт Литературэ институтыр къиухащ, литературэ курс нэхъыщхьэхэм и Iэзагъым щыхигъэхъуащ, и усэхэр щызэхуэхьэсауэ тхылъипщIым щIигъу къыдигъэкIащ. Иджы драматургым и псалъэр зэхэтыну ди хъуэпсапIэу «Шу махуэм» дыпэплъэнущ, ди режиссёр цIэрыIуэ Емкъужым и «хъэтыр» къэрацIыхужу Iэгуауэшхуэ зэрыхуагъэтIыным шэч къытедмыхьэу.

НЭЩIЭПЫДЖЭ Замирэ.

Утыкур зыгъэбжьыфIа артист

Тэтэр Анатолэ къызэралъхурэ нобэ илъэс 70 ирокъу

Театр утыкум кърихьэ ролыр къэзыгъащIэ артистым «а IэщIагъэм къыхуалъхуащ» хужаIэ хабзэщ, нэгъуэщI зыгуэрым зрипщытатэмэ, лъэпкъ гъуазджэм хэщIыныгъэшхуэ игъуэтынкIэ хъуну зэрыщытар кърагъэлъагъуэу. Апхуэдэхэм ящIэр мэхъу, абыи къыщымынэу, цIыхубэм я пащхьэ кърахьэ образхэр гуимыхужщ. Зи зэфIэкIыр ди республикэм и мызакъуэу, Урысей псом къыщащIа актёр гъуэзэджэт, псэужамэ, мы махуэхэм зи ныбжьыр илъэс 70 ирикъуну щыта, КъБР-м щIыхь зиIэ и артист Тэтэр Анатолэ.

1952 ГЪЭМ мэкъуауэгъуэм и 7-м къалъхуащ Толэ. Абы Щукиным и цIэр зэрихьэу Москва дэт театр училищэр 1975 гъэм къиухащ. Тэтэрыр зыхэта адыгэ студием и егъэджакIуэу щытар Калиновский Леонидщ. ЕджапIэ нэужьым къигъэзэжри, зы илъэскIэ ЩоджэнцIыкIу Алий и цIэр зезыхьэ Къэбэрдей къэрал драмэ театрым щылэжьауэ, ар ирагъэблэгъащ Калинин къалэм дэт драмэ театрым икIи абы щыIащ 1989 гъэ хъуху. Къэбэрдей-Балъкъэрым къэкIуэжа иужь и IэщIагъэм щыпэрыувэжари адыгэ театрырщ.

Зэман зэхуэмыдэхэм абы игъэзэщIащ роль гукъинэжхэр. Псалъэм и хьэтыркIэ, ар щыджэгуащ Гоголь Н. и «Ревизор» (Городничэм и ролыр игъэзэщIащ), Полонский Г. и «Репетитор» (Огарышев Евгений), Друцэ И. и «Святая святых» (Груйя Михай), Арбузов А. и «Жестокие игры» (Никитэ), Горький М. и «Мещане» (Пётр), Вампилов А. и «Старший сын» (Сильвэ), Еврипид и «Ипполит» (Тезей), Вампилов А. и «Провинциальные анекдоты» (Угаров), пьесэхэм къытращIыкIа спектаклхэм, нэгъуэщIхэми. Апхуэдэуи Толэ хэтащ фильмитIым.

Тэтэр Анатолэ къыдеджахэм, иужькIэ артист гъуэзэджэ хъуахэм яхэтакъым пщIэ хуэзымыщIарэ ар къэзымылъытарэ. Абыхэм ящыщ зыщ иджыпсту Къэбэрдей драмэ театрым и режиссёр нэхъыщхьэ, УФ-м и КъБР-ми щIыхь зиIэ я артист Шыбзыхъуэ Басир. Гупым и япэ лъэбакъуэхэм я гугъу щищIкIэ, иригушхуэу къыхегъэщ Тэтэр Анатолэ и зэфIэкIыр. Фырэ Руслан я режиссёру, актёр щIалэхэр джэгуу, я закъуэу спектаклитI-щы ягъэуври, союзпсо зэхьэзэхуэми хэтауэ щытащ ахэр. Къапщтэмэ, Друцэ Ион и «Святая святых» пьесэр ягъэувауэ Тэтэр Анатолэрэ Басиррэ роль нэхъыщхьэхэр - зэныбжьэгъуитIым я ролхэр - абы щагъэзэщIауэ щытащ. Философие куу зыщIэлъ а спектакль телъыджэр ди къэралым и щIыналъэ псоми щекIуэкIырт а зэманым. «Фырэ Руслан и диплом лэжьыгъэт ари, Москва къикIыу абы еплъахэм я студентым «тху» хуагъэуват, - игу къегъэкIыж Басир. - ИужькIэ Налшык къэкIуат къалащхьэм къыщыдэкI газетхэм ящыщ зым и журналист. Спектакль псоми ирагъэплъауэ, абы зыгуэрым жриIащ, репертуарым щымыщу, артист щIалэхэм ягъэува спектакль зэрыщыIэр. ЩIэлъэIуащ ирагъэлъэгъуну. Спектакль нэужьым дыщIишэщ, псори зэрызэхэсу къытщытхъури, къыджиIат Фырэ Руслан режиссёру, Тэтэр Анатолэрэ сэрэ артисту Москва и сыт хуэдэ театрми дыщылэжьэну дызэрыригъэблагъэр. Сэ сыунагъуэт, дэнэ сыкIуэнт? Толэ тегушхуащ. ФIыуэ урысыбзэкIэ псалъэми, и бзэр нэхъри «игъэкъэбзэн» папщIэ Калинин къалэм и театрым ягъэкIуащ, зэман дэкIмэ къалащхьэм яшэжыну. АрщхьэкIэ, илъэс зытIущ лэжьа иужь, зыщIыпIи кIуэну езыр хуеижакъым. Илъэс 11-кIэ абы щыIащ, къыхуащIэну къызэрагъэгугъа псоми пэмыплъэу, зэуэ зыкъиищтэри, Налшык къэкIуэжыгъат».

Ди театрхэм зэгуэр спектакль гъэщIэгъуэнхэр щагъэувамэ, я нэхъыбэм режиссёр Теувэж СулътIан и «мыхъур» телът жыпIэми, ущыуэнукъым. СулътIант адыгэ театрым IутIыж Борис и «Эдип» пьесэр зи лъабжьэ спектакль щызыгъэувар. Зэман дэкIри, ди анэдэлъхубзэкIэ зэралъэгъуар куэдщ, жимыIэу Горький М. и цIэр зезыхьэ Урыс драмэ театрым а лэжьыгъэр щигъэувыжыгъат. Мис абы щыджэгуат Толэ, Эдип и ролыр игъэзащIэу. Зэи сигу ихужынкъым фIэщхъуныгъэ ин къыпхэзылъхьэ и джэгукIэр, «сценическэ речь» жыхуаIэм и къабзагъэр, и урысыбзэ гъэхуар. Ди жагъуэ зэрыхъунщи, лэжьыгъэр куэдрэ утыку кърахьэну хунэсакъым, Толэ сымаджэ хъущ, куэд мыщIэу дунейм ехыжри, сценэм и щIыб хъуащ.

Псори дызыIэпызышэ интернетыр зыкъомкIэ зэрыщхьэпэри апхуэдэ дыдэу абы мыхъумыщIагъэ зыкъом къызэришэри гурыIуэгъуэщ. ТIум щыгъуэми, хъыбар кIапэлъапэ гуэр дыхуей хъумэ е тхыгъэ дгъэхьэзыру цIыху щхьэхуэм ехьэлIа дызыщымыгъуазэ къэтлъыхъуэмэ, абы диплъэ хабзэщ. Мы тхыгъэ кIэщIым интернет напэкIуэцIыр «зэтрызигъэдзащ» сэри. «Биографием тхыгъитI кIэщIэтщ» щыжиIэм, сфIэгъэщIэгъуэну тескъузащ. «Сэлам узох, Толик... Азербайджаным и Газах къалэм къулыкъу зэрыщызэдэтщIар пщIэжу сыщогугъ, - къетх Санкт-Петербург щыщ Тюмеров Александр. - Сэ куэд щIауэ сыхуейт узыхэта фильмым сеплъыну икIи ар щызэзгъэхъулIэфар нобэщ. Фильмыр лэжьыгъэфIщ. Ар жызэзыгъыIэр дыщызэдэщIыгъуа зэманым сызэрыхуехъуэпсэкIыжракъым. Сыщогугъ зыкъыспыпщIэну, итIанэ хуиту дызэпсэлъэнщ...» Зы илъэс ныкъуэ зэман дэкIауэ, абы жэуап иритащ нэгъуэщI зым: «Толэ ди гъусэжкъым, ар дунейм ехыжащ». Сыту псалъэ жагъуэ, атIэми псэ зиIэм уахъты иIэщ, зэрыжаIэу. Пасэу уз бзаджэм лъэпкъым IэщIиха Толэ дяпэкIи гъуазджэм хэлъхьэныгъэ зэрыхуищIыфынум шэч хэлътэкъым. Ауэ дунейм, гъащIэм я унафэр нэгъуэщIти, артист гъуэзэджэр тхэкIыжащ. ТхэкIыжащ лъэужь, гукъэкIыж дахэ къигъэнауэ.

ИСТЭПАН Залинэ.

ГъэпцIакIуэхэм щахъумэ

Урысей МВД-м Лэскэн районым щиIэ къудамэм и полицейхэу Щынахъуэ Мариannэ, Щоджэн Мурат, Бышэн Iэминат сымэ, къудамэм дэлажьэ жылагъуэ советым хэт Бэвыкъуэ Маринэ ящIыгъуу, ирагъэкIуэкIащ телефоныр къагъэсэбэпурэ цIыхухэр къагъапцIэу ялэжь щIэпхъаджагъэхэм щыхъумэным ехьэлIа зи чэзу Iуэху.

АРГУДАН къуажэм и курыт еджапIэ №1-м адэ-анэхэм я зэхуэс щекIуэкIыу зрагъэхьэлIэри, полицэм и лэжьакIуэхэм абы щIэсхэр щыгъуазэ ящIащ хамэм и мылъку къыIэщIагъэкIын щхьэкIэ щIэпхъаджащIэхэм къагъэсэбэп хабзэ Iэмалхэм. Псалъэмакъ щхьэпэм едэIуащ адэ-анэрэ егъэджакIуэу 40-м щIигъу.

Полицейхэм къызэхуэсахэр къыхураджащ гъэпцIакIуэхэм пэIэщIэ защIыну икIи я ахъшэ гъэтIылъыгъэхэр апхуэдэхэм щахъумэну. Абыхэм чэнджэщ иратащ наб-дзэгубдзаплъэу щытыну, я банк картэхэм ехьэлIа щэхухэр наIуэ ямыщIыну, ямыцIыхум ахъшэ хуамыгъэхьыну, апхуэдэуи зи ныбжь хэкIуэта я Iыхьлыхэмрэ гъунэгъухэмри езыхэр зыщыгъуазэ хъуахэр жраIэжыну.

КъызэгъэпэщакIуэхэм зэIущIэм и кIэм буклетхэр ягуэшащ икIи зытепсэлъыхьа Iуэхум ехьэлIа щIэпхъаджагъэ къэхъумэ, полицэм икIэщIыпIэкIэ зыхуагъэзэнуи къыхураджащ.

КъБР-м щыIэ МВД-м и пресс-IуэхущIапIэ.

«Спартак-Налшык» (Налшык) - СКА (Дон Iус Ростов) - 1:2 (0:2). Налшык. «Спартак» стадион. Мэкъуауэгъуэм и 5-м. ЦIыху 700 еплъащ.

Судьяхэр: Шафеев (Волгоград), Мирошник (Ставрополь), Шпильфогель (Ленинград область).

«Спартак-Налшык»: Антипов, Шумахуэ И., КIэдыкIуей, Сындыку, Белоусов, Торосян (Ольмезов, 54), Ульбашев (Жангуразов, 46), ХъутIэ (Бажэ, 76), Дэхъу (Мэкъуауэ, 72), ЛIуп, Бэчбо (Ашуев, 46).

СКА: Саутин, Хайруллов, Ивашкин, Дзантиев, Лелюкаев, Безруков, Мазуров (Топурия, 60), ДыщэкI, Иванков (Григорьев, 60), Седов, Стрельчук (Бочко, 84).

Топхэр дагъэкIащ: Мазуровым, 25 (0:1). Мазуровым, 39 (0:2). Ашуевым, 90+1 (1:2).

Дагъуэ къыхуащIащ Бэчбом, Ивашкиным, ХъутIэм, Ольмезовым, Лелюкаевым, Саутиным.

Нэхъыбэк Iэ дащыгугъами, зэкIэ яхуэзэфIэкIыр аращ

УРЫСЕЙ Федерацэм футболымкIэ и етIуанэ дивизионым и Япэ гупым щекIуэкI зэхьэзэхуэм и кIэух зэIущIэхэр тхьэмахуэ кIуам зэхэтащ. Абы хиубыдэу «Спартак-Налшыкым» кърригъэблэгъат зэпеуэм етIуанэ увыпIэр щызыIэрызыгъэхьа Дон Iус Ростов и СКА-р. Ар къытхуеблэгъат и футболист нэхъыфIитху хэмыту, нэхъ пасэу загъэпсэхуну зэраутIыпщам къыхэкIыу.

ЗэпэщIэтыныгъэм кърикIуэну бжыгъэм командитIым я дежкIи турнир таблицэм зэхъуэкIыныгъэ гуэр щыхилъхьэтэкъым, арщхьэкIэ 2021 - 2022 лъэхъэнэ зэхьэзэхуэр джэгукIэ дахэкIэ зэхуащIыжыну дэтхэнэри хущIэкъурт. Арати, иужьрей зэIущIэр гукъинэжу гупхэм ирагъэкIуэкIащ.

ЗэпэщIэтыныгъэм зэрыщIидзэу хьэщIэхэр ипэкIэ кIуэтащ. ЕтIуанэ дакъикъэр екIуэкIыу арат Антиповым и гъуэм текъузэныгъэ гуащIэ щигъуэтам. Ростовдэсхэм я ебгъэрыкIуэныгъэм хэту ди штрафнойм изэрыхьа топым икIэм-икIэжым СКА-м и футболистхэм ящыщ зыр лъэщу еуащ. ЩтыкIэр зи нэIэ щIэт «Спартак-Налшыкым» и гъуащхьэтетым абы лъакъуэкIэ ерагъыу кърригъэгъэзащ.

Ди щIалэхэм бжыгъэр къызэIуахыну япэу Iэмал къащыхукъуэкIар епщIанэ дакъикъэр екIуэкIыущ. Сындыкум къыхита угловойм иужькIэ топыр къызыIэрыхьа ЛIупыр абы щхьэкIэ еуащ, арщхьэкIэ зымащIэкIэ пкъом блэлъэтащ.

ЗэIущIэм и япэ топыр щыдагъэкIар джэгур зэрыщIидзэрэ сыхьэт ныкъуэ нэблэгъа нэужьщ. Налшыкдэсхэм я гъуэм метр 30 хуэдизкIэ пэжыжьэу штрафной щигъэзэщIащ Мазуровым. СКА-м и гъуащхьэхъумэныкъуэр лъэщу зэуа топым Антиповым кърригъэгъэзэну зы Iэмали иIакъым - гъуэм и пкъом бгъэдэтыбзэу ар гъуэм дыхьащ - 0:1.

Япэ зэрищам хьэщIэхэр нэхъ жыджэрыж къищIат - щIэх-щIэхыурэ ипэкIэ кIуатэрт. «Спартак-Налшыкыми» тыншу зитын мурад иIэтэкъым - дэтхэнэ зы ебгъэрыкIуэныгъэми и жэуапу контратакэ лъэщкIэ ростовдэсхэм я гъуэм бгъэдыхьэрт. Апхуэдэхэм ящыщ зым ЛIупым КIэдыкIуейм и лъэныкъуэмкIэ топыр къыхитащ, арщхьэкIэ хьэщIэхэм я гъуащхьэтетыр нэхъ жыджэру къыщIэкIри, ебгъэрыкIуэныгъэр къызэпиудащ. Куэд дэмыкIыу, угловой нэужьым, зымащIэкIэ топым лъэIэсакъым гъуэм хуэзанщIэу къэхута ХъутIэр.

Бжыгъэр зэхуэдэ ящIыжыным ди щIалэхэр пэгъунэгъу дыдэу щытами, хьэщIэхэр нэхъ Iэрыхуэт. Абыхэм я ебгъэрыкIуэныгъэм кърикIуа угловойр къыхитащ Къэбэрдей-Балъкъэрым и футбол школым и гъэсэн ДыщэкI Аслъэн. Ди лъэпкъэгъум и топым лъэщу кIэлъеуэжащ зэIущIэм и бжыгъэр къызэIузыха Мазуровыр. Япэ топыр щыдигъэкIа щIыпIэм пэмыжыжьэу щыту ар лъэщу зэуа топым Антиповым аргуэру зыри хуещIэжакъым 0:2.

Загъэпсэхуу къиихьэжа нэужь «Спартак-Налшыкым» щытыкIэр и IэмыщIэм ирилъхьащ. Зэман кIыхькIэ топыр зыIыгъыу ди гъуэм хьэщIэхэр къыбгъэдэзымыгъыхьэ налшыкдэсхэр зыбжанэрэ зэщхьэщыкIыныгъэр ягъэмэщIэну Iэмал яIащ, арщхьэкIэ ебгъэрыкIуэныгъэхэм хуэфэщэн кIэух ирагъэгъуэтыфыртэкъым. Сыт щыгъуи хуэдэу зымащIэкIэ я кIэн къикIакъым.

ЕтIуанэ Iыхьэр зэрыщIидзэжрэ дакъикъэ пщыкIутху хуэдиз дэкIауэ джэгугъуэм и топ нэхъ дахэ дыдэр дигъэкIыным икъукIэ пэгъунэгъу хуэхъуат ЛIупыр. Штрафнойм иту гъуэм щIыбагъкIэ хуэгъэзауэ ар лъэщу къызэуэкIащ, арщхьэкIэ топыр сантиметр зыбжанэкIэ пкъом щхьэпрылъэтащ. Дакъикъэ зыбжанэ дэкIри, Ислъам иджыри зы IэмалыфI иIащ топ дигъэкIыну. Аргуэру СКА-р перекладинэм кърригъэлащ. КъыкIэлъыкIуэу зэщхьэщыкIыныгъэр нэхъ мащIэ ищIыным пэгъунэгъуу щытащ Бажэр. Ди щIалэхэм я ебгъэрыкIуэныгъэм хэту къыхата топым Амир щхьэкIэ гъуэм и лъэныкъуэмкIэ кIэлъеуэжащ - аргуэру пкъор ростовдэсхэм я телъхьэт.

«Спартак-Налшыкым» и апхуэдиз гугъуехьым ехъулIэныгъэ гуэр къахуимыхьыну Iэмал иIэтэкъым. Джэгум хухаха зэман нэхъыщхьэм къыщIагъуа дакъикъэхэр екIуэкI пэтми, ди щIалэхэр къызэтеувыIэртэкъым. Налшыкдэсхэм я ебгъэрыкIуэныгъэм хэту топыр къызыIэрыхьа ЛIупым ар Белоусовым и дежкIэ игъэжащ, иужьрейм занщIэу Ашуевыр къигъуэтащ. СКА-м и гъуащхьэтетым хуэзанщIэу къыщыщIидза Мурад лъэщу зэуа топым Саутиным зыри хуещIэжакъым.

Гъэ джэгугъуэм и иужьрей зэIущIэм ди щIалэхэр къыщыхагъэщIами, къыхэгъэщыпхъэщ иджырей «Спартак-Налшыкым» и джэгугъуэр нэхъ дахэхэм ящыщ зы зэрыхъуар. Пэжщ, 2021 - 2022 гъэхэм я зэхьэзэхуэм налшыкдэсхэм нэхъыбэкIэ дащыгугъат, арщхьэкIэ зэкIэ яхуэзэфIэкIар епщIанэ увыпIэм щыту зэпеуэр яухынырщ. АдэкIэ нэхъыфIым дыпэплъэу зедгъэгъэпсэхунщ, я Iуэхухэр щефIэкIуэжыным дыхуэпабгъэу.

Урысей Федерацэм футболымкIэ и етIуанэ дивизионым и Япэ гупым щекIуэкI зэхьэзэхуэм и кIэух зэIущIэхэм мыпхуэдэ бжыгъэхэр къарикIуащ: «**Чайка**» (Песчанокопскэ) - «**ТIуапсы**» (ТIуапсы) - **5:0**, «**Ротор-2**» (Волгоград) - «**Анжи**» (Мэхъэчкъалэ) - **0:4**, «**Биолог-Новокубанск**» (Прогресс) - «**ЕсэнтIыгу**» (ЕсэнтIыгу) - **3:1**, «**Легион-Динамо**» (Мэхъэчкъалэ) - «**Черноморец**» (Новороссийск) - **1:3**, «**Алания-2**» (Владикавказ) - «**Форте**» (Таганрог) - **0:4**, «**Дружба**» (Мейкъуапэ) - «**Динамо**» (Мэхъэчкъалэ) - **1:2**, «**Мэшыкъуэ КМВ**» (Псыхуабэ) - «**Динамо**» (Ставрополь) - **2:1**.

ЖЫЛАСЭ Замир.

Урысей Федерацэм футболымкIэ и етIуанэ дивизионым и Япэ гупым 2021 - 2022 гъэхэм я зэхьэзэхуэм и кIэух турнир таблицэр

Командэхэр	Дж.	Къ.	З.	ФI.	Т.	О.
1. «Динамо» Мх.	**32**	**25**	**5**	**2**	**62-12**	**80**
2. СКА	32	24	4	4	71-22	76
3. «Чайка»	32	21	7	4	88-24	70
4. «Форте»	32	17	10	5	55-31	61
5. «Черноморец»	32	18	6	8	70-35	60
6. «Кубань Холдинг»	32	15	9	8	46-31	54
7. «Анжи»	32	13	9	10	46-35	48
8. «Легион Динамо»	32	12	10	10	44-31	46
9. «Биолог-Новокубанск»	32	11	11	10	50-45	44
10. «Спартак-Налшык»	**32**	**10**	**10**	**12**	**32-28**	**40**
11. «ТIуапсы»	32	12	2	18	36-60	38
12. «Дружба»	32	7	11	14	25-44	32
13. «Мэшыкъуэ-КМВ»	32	7	10	15	47-54	31
14. «Динамо» Ст.	32	7	8	17	40-57	29
15. «Ротор-2»	32	5	6	21	26-74	21
16. «Алания-2»	32	2	6	24	32-97	12
17. «ЕсэнтIыгу»	**32**	**2**	**4**	**26**	**16-106**	**10**

Редактор нэхъыщхьэ ЖЫЛАСЭ Заурбэч

Редколлегием хэтхэр:
ЖьэкIэмыхъу Маринэ (унафэщI-редактор), **Ширдий Маринэ** (унафэщI-редактор), **Къаншокъуэ Эллэ** (жэуап зыхь секретарь), **Къардэн Маритэ, Къумахуэ Аслъэн, НэщIэпыджэ Замирэ, Чэрим Мариannэ, ЩхьэщэмыщI Изэ.**

Езыгъэтхахэр
«Адыгэ псалъэ» газетыр КъБР-м и Парламентымрэ Правительствэмрэ ирагъэтхащ (учредителхэр).

КъыдэзыгъэкIхэмрэ редакцэмрэ я хэщIапIэр
360030, Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэ, Налшык къалэ, Ленинымы и уэрам, 5

ТЕЛЕФОНХЭР: редактор нэхъыщхьэм, секретарым - 42-56-19; унафэщI-редакторхэм - 40-48-54, 40-06-33; жэуап зыхь секретарым - 42-22-82; секретариатым - 42-22-66.
КЪУДАМЭХЭМ: политикэмкIэ, жылагъуэмрэ лъэпкъ IуэхухэмкIэ - 42-22-86; къуажэ гъащIэмрэ экономикэмкIэ - 42-57-59; щэнхабзэмкIэ - 42-75-36; егъэджэныгъэмрэ щIэныгъэмкIэ - 40-15-31; хъыбарыщIэхэмрэ спортымкIэ - 42-22-88, 42-60-53, 42-22-89; зэдзэкIакIуэхэм - 42-21-88; корректорхэм - 42-60-27; ЭВМ-м и операторхэм - 42-22-84; компьютер IэнатIэм - 42-26-41; сурэттеххэм - 42-75-78, 42-63-64.

Теддзэ тхыгъэхэм къыщыхьа бжыгъэхэм, къыщаIэта Iуэхугъуэхэм я пэжагъымкIэ ахэр зытхахэм нэсу жэуап яхь. Авторхэмрэ редакцэмрэ я Iуэху еплъыкIэр зэтехуэ зэпыту щыткъым.
Газетыр Iэ тезыдзахэм яхуэхьыныр и пщэ дэлъщ КъБР-м федеральнэ пощт зэпыщIэныгъэхэмкIэ и управленэм.
Тел.: 76-01-28, 76-01-10
Газетыр 2016 гъэм дыгъэгъазэм и 19-м Печатым и хуитыныгъэр хъумэнымкIэ Къэбэрдей-Балъкъэр щIыналъэ IуэхущIапIэм ПИ №ТУ07-00117-м щIэту ятхащ
Зы илъэсым газетыр 156-рэ къыдокI 12+
«Издательство «Южный регион» ООО-м щытрадзащ.
357600, Ставрополь край, ЕсэнтIыгу къалэ, Никольскэ уэрам, 5-А

Мы къыдэкIыгъуэм елэжьахэщ: жэуап зыхь секретарым и къуэдзэ **Джатокъуэ Марьянэ,** *корректорхэу* **Щоджэн Заирэ** *(1, 2-нэ нап.),* **Елмэс ФатIимэ** *(3, 4-нэ нап.)* **.** *КомпьютеркIэ газетым и теплъэр ящIащ* **Ныр Саидэ, Щомахуэ Мариannэ,** *сурэтхэм елэжьар* **Бицу Жаннэщ.**

Номерыр «Адыгэ псалъэм» и компьютер IэнатIэм щагъэхьэзыращ.

Газетым Iэ традзэн хуейщ сыхьэт 20-м, щытрадзар сыхьэт 20.00-рщ.

Индексыр П 5894 ●Тираж 2.039● Заказ №1143